

חוברת עזר
להוראת חומש ויקרא

פרשת בחוקותי

החוברת הופקה במיזם משותף של מינהל החינוך הדתי
מכללה ירושלים ותלמוד תורה מורשה
ע"פ תוכנית הלימודים בתורה של בית הספר היסודי הממלכתי דתי

ירושלים עיה"ק, התשע"ה

כל הזכויות שמורות
מותר להעתיק ולצלם ללא מטרות רווח
תלמוד תורה מורשה ירושלים
ת.ד 34055 ירושלים, 40'91

כתיבה: הרב גדי שר שלום
צוות היגוי ועריכה: הרבנים הלל פלסר, עמוס נתנאל, רפאל וסרטייל, דביר שפרן
סדר: הרב משה קפלן

תוכן העניינים

5	פתיחה לברכות ולקללות
	פרק כו
7	הברכות
16	הקללות
34	המסרים העולים מפרק כו
	פרק כז
40	ערכין
44	איסור תמורה
45	הקדשות
51	חרמים
53	מעשר שני
57	מעשר בהמה
59	סיום הספר
60	המסרים העולים מפרק כז
64	סיכום פרשת בחוקותי
65	סיכום חומש ויקרא

פתיחה לברכות ולקללות

הפרק הראשון של פרשתנו עוסק בברכות המובטחות לישראל בשעה שהולכים בדרך ה' ובקללות שעשויות לבוא על ישראל חלילה אם לא ילכו בדרך ה'.

התורה פותחת בדבר החיובי, בברכות המגיעות לישראל כשהם הולכים בדרך ה'. הפתיחה בברכות מלמדת אותנו על אהבת ה' לישראל ורצונו לזכותם ולברכם. מלבד זאת, פתיחה זו מלמדת אותנו שזהו המצב הטבעי של ישראל, ושרצונם האמיתי של עם ה' הוא לעשות רצון אביו שבשמים.

חלקו השני של הפרק עוסק במצב הבלתי טבעי, בו עוזבים ישראל את דרך ה', ובאות עליהם קללות.

התורה מקצרת מאוד בפסוקי הברכות, ללמד שהברכות כוללות בתוכן הרבה מעבר למה שכתוב בהן, הן לא נמדדות בכמות אלא באיכות, כל ברכה מכילה אוצר שלם, וכדברי חכמינו ז"ל **במדרש במדבר רבה** (פרשה לה, א):

"אם בחקותי תלכו, הריא הוא דכתיב [זהו שנאמר]: 'חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך' (תהלים קיט נט)... רבי אבא בריה דרבי חייא בשם רבי יונתן אמר: חשבתי ברכות, חשבתי קללות, ברכות מאל"ף ועד תי"ו [הברכות מתחילות באות א' - "אם" ומסתיימות באות ת' - "קוממיות"], קללות מן וי"ו ועד ה"א [מתחילות ב-"אם" ומסתיימות ב-"בַיַד מִשָּׁה"], ולא עוד אלא שהן הפוכות."

וכך פירש העץ יוסף:

"תראו שאין הקדוש ברוך הוא חפץ ברעה אלא לזכותם [של

ישראל], שהרי הברכות מ-א' ועד ת' וזה מרמז שיבואו [הברכות] ככל מה שאפשר לבוא, שאין דבר יוצא מכלל האותיות שמ-א' ועד ת', וגם בהיותם בסדר הזה נראה שהן הן המכוונות לה'... [והקללה] שהן מ-ו' עד ה', נראה מזה שהכוונה האלקית בלתי נרצית בקללה, שבין שתי האותיות מהלך קצר מאד... אדרבה הטובות שופעים בעצם ובריבוי, והרע בא במקרה ועל המעט".

נמצאנו למדים שאמנם הברכות נאמרו בקצרה, אבל הן כוללות בתוכן את כל הברכות האפשריות. לעומתן הקללות, על אף שנאמרו באריכות, הן מועטות יחסית. כמו כן למדנו שה' חפץ בברכות ולא בקללות.

נוסיף ונסביר שבקללות התורה מאריכה מאוד בפרטיהן, זאת כדי להרתיע את ישראל, שלא יכשלו בשמירת התורה והמצוות, וכדברי האבן עזרא: "וריקי מוח אמרו כי הקללות רבות מהברכות, ולא אמרו אמת, רק נאמרו הברכות כלל ונאמרו הקללות פרטים לירא ולהפחיד השומעים, והמסתכל היטב יתברר לו דברי".

פרק כו

בפרקנו שני נושאים עיקריים:

1. הברכות

2. הקללות

הברכות (פסוקים ג-יג)

לאור האמור בדברי ההקדמה, נסב את תשומת ליבם של הילדים לכך שהתורה פותחת בברכות ולא בקללות, וכוללת בתוכן ברכות עצומות.

נאמר בפסוק ג: "אם בְּחַקְתִּי תֵּלְכוּ וְאֵת מִצְוֹתֵי תִשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם" נעיון עם הילדים היטב בפסוק ונדגיש את המילים: "בְּחַקְתִּי" ו"מִצְוֹתֵי", ואת הפעלים: "תֵּלְכוּ", "תִשְׁמְרוּ" ו"עֲשִׂיתֶם", המופיעים בלשון רבים.

נדגיש בפסוק זה שה' מצפה מבני ישראל:

א. שהעם כולו ילך בדרך ה', וכדברי הרמב"ן (בפסוק יא): "אבל אלו הברכות שנפרשה הזאת הן כלליות בעם, והן בהיות כל עמנו כולם צדיקים", לפיכך נאמר פסוק זה בלשון רבים.

ב. שבני ישראל ישמרו את כל המצוות, גם את המצוות שאינן מובנות להם ולפיכך נאמר "בְּחַקְתִּי", וכדברי האברבנאל: "שאם ישראל ילכו בחוקות השם לשמדם, שהם המצוות שאין מעמם נודע אלינו...", בכך יזכו לברכה.

ג. שבני ישראל יקיימו גם את מצוות העשה וגם את מצוות לא תעשה,

וכדברי הכלי יקר: "ועל מצוות לא תעשה אמר 'ואת מצותי תשמרו'...
'ועשיתם אתם' - היינו מצוות עשה".

נשאל: מדוע כתבה התורה "אם בחקתי תלכו"? מה משמעות ההליכה
כשהיא נאמרת בנוגע לקיום מצוות, בשונה ממה שנאמר במצוות -
לשון שמירה?

נסביר שמשמעות ההליכה בחוקים הינה עמל בלימוד התורה, כפי
שכתב רש"י: "...הא מה אני מקיים 'אם בחקתי תלכו'? שתהיו עמלים
בתורה".

נוכל להביא גם את דברי בעל הטורים, בשם תורת כהנים: "אם בחקתי
תלכו - בנימטריא: עמלים בדברי תורה".

נדבר על מעלת מצוות התורה, ונאמר שהאדם נברא בצלם אלקים
ויש לו דעת וחכמה, בשונה מבעלי חיים שכל עיסוקם בענייני החומר.
עם ה' זכה לקבל את התורה המדריכה אותו לחיי קודש מלאי אמונה
ומידות טובות. התורה היא המתנה הגדולה ביותר שניתנה לישראל,
בזכותה יכול האדם לחיות חיים מרוממים ואמיתיים.

לאור זאת ניתן להבין מדוע בשעה שישראל מואסים חלילה בתורה
ה', צפויות להם קללות קשות, שכן ללא קיום תורה ומצוות, מתבטלת
כל מטרת הבריאה והצדקת קיומה.

מאידך, כשעם ישראל הולך בדרך ה', הוא זוכה לשפע של ברכה.
מציאות זו באה לידי ביטוי באופן השלם ביותר כשעם ישראל יושב
בארצו, וכדברי הרמב"ן (בפסוק יא):

"אלו הברכות שבפרשה הזאת הן כלליות בעם, והן בהיות כל עמנו
כולם צדיקים, ולכן יזכר תמיד בכאן הארץ - 'ונתנה הארץ',
'לבטח בארצכם'..."

לאור זאת נתאר בפני הילדים את המצב האידיאלי בו עם
ישראל יושב בארצו וכולם עוסקים בתורה בחשק ובאהבה
בעמל ובשקידה, איש איש לפי יכולתו, ומקיימים את מצוות
התורה ברצון ובשמחה.

בראש רשימת הברכות מופיעה ברכת הגשמים:

נאמר בפסוק ד: "וַנְתַּתִּי גְשָׁמֵיכֶם בְּעֵתָם..."

נשאל: מדוע פתחה התורה דווקא בברכה זו?
נענה על פי הרמב"ן, שברכת הגשם היא עיקר כל הטובות, כי היא
סיבת הבריאות והברכה בכל, וזו לשונו:

"הקדים דבר הגשמים, כי כבואם בעתם כאשר יאות יהיה האויר
זך וטוב והמעיינות והנהרות טובים, ויהיה זה סיבת בריאות
לגופים, והפירות כולם ירבו ויתברכו בהן, כאשר יאמר 'ונתנה
הארץ יכולה ועץ השדה יתן פרו'. והנה עם זה לא יחלה האדם
ולא יהיה בהם משכלה ועקרה ובבהמתם, וימלאו ימיהם, כי בהיות
הגופים גדולים ובריאים יתקיימו כימי האדם".

נוסיף ונאמר שעיקר ברכתנו של הגשם הוא כשבא בעתו, בזמן הראוי
לו, כמבואר באברבנאל: "שם הגשמים בעתם, הארץ משמרת פירותיה
ולא תרקב התבואה".

"וַנְתַּנְּהָ אֶרֶץ יְבֹלָה וְעֵץ הַשָּׁדֶה יִתֵּן פְּרִי"ו

התורה מדברת תחילה על ברכת היבול, כלומר תבואת השדה, כי היא
עיקר מזונו של האדם, ואחר כך מזכירה את הפירות, שמוסיפים
מתיקות.

הברכה בפירות העץ באה לידי ביטוי בכמות הפירות ובאיכותם.

נאמר בפסוק ה: "וְהִשִּׁיג לָכֶם דִּישׁ אֶת הַבָּצִיר וּבָצִיר יִשִּׁיג אֶת זֶרַע..."

כאן מבטיחה התורה שבתבואת השדה ובענבי הכרם תשרה ברכה
כה גדולה, עד שבעלי השדות יהיו נתונים כל הזמן במלאכה: הדיש
יצריך זמן כה רב עד שבעוד האיכר דש תתחיל עונת הבציר, וכיון שגם
הגפנים יתנו פרי רב גם הבציר ימשך זמן מרובה, כך שבשנת ברכה
איכרי הארץ צפויים לעסוק בתבואותיהם ובפירותיהם מתחילת הקציר
בימי האביב ועד תחילת שנת החקלאות החדשה.

"וְאָכַלְתֶּם לַחֲמֶקֶם לְשִׁבְעָה..."

הברכה שביבול תביא לכך שיהיה מזון לרוב וישראל ישבעו מאכילתם.

מלבד זאת, תשרה ברכה במאכל, כך שאף אם אדם אכל מעט תשרה ברכה במעיו וישבע, וכדברי רש"י: "אוכל קמעא והוא מתברך במעיו".

"וַיִּשְׁבְּתֶם לְבָטַח בְּאַרְצְכֶם"

כשיש מזון בשפע אין צורך לעבור ממקום למקום כדי לחפש אוכל, ועל כן ישבו בטח, וכדברי האבן עזרא: "כי בימי הרעב יגלו בני האדם ממקומם".

וכן כתב האברבנאל: "ובהיות לכם שובע רב תשבו לבטח בארצכם ולא יצטרך אחד מכם ללכת נע ונד בארץ לבקש מאכל".

נאמר בפסוק ו: 'וְנָתַתִּי שְׁלוֹם בְּאַרְצְךָ...'

כתב רש"י (בשם תורת כהנים): "שמא תאמרו: הרי מאכל הרי משתה, אם אין שלום אין בלום! תלמוד לומר, אחר כל זאת - 'ונתתי שלום בארץ'. מכאן שהשלום שקול כנגד הכל".

ברכת השפע תבוא עם ברכת שלום וכך יוכלו ליהנות מהשפע. אם אין שלום, אין כל חשיבות לשאר הברכות, שכן אדם לא יכול ליהנות מהשפע אם הוא שרוי בפחד מהאויבים.

נאמר שברכת השלום איננה רק בין ישראל לאויביהם, אלא גם ובעיקר בתוך ישראל, וכדברי האבן עזרא: "ונתתי שלום בארץ - ביניכם". וכן כתב אור החיים: "ואולי שיכוון על עם בני ישראל עצמם שלא יהיה פירוד הלבבות, שיטע ה' ביניהם שלום ורעות".

נרחיב את הדיבור על מעלת השלום בין איש לרעהו בתוך ישראל. נציין שלא לחינם ברכת כהנים חותמת במילים "וישם לך שלום" ותפילת עמידה חותמת בברכת השלום.

"וּשְׁכַבְתֶּם וְאִין מְחַרֵּיד..."

נשב בארצנו בהשקט ובבטחה ללא מורא ופחד מכל אויב ומתנקם.

"וְהִשְׁבַּתִּי תְּחֵה רְעֵה מִן הָאָרֶץ..."

חיי השובע והריבוי האנושי יביאו לכך שהחיות יפחדו להיכנס למקומות היישוב, וכדברי הרמב"ן: "שלא יבואו חיות רעות בארצכם, כי בהיות השבע וברכות הטובה, והיות הערים מלאות אדם, לא תבאנה חיות ביישוב".

הרמב"ן, על פי תורת כהנים, מביא פירוש נוסף, שהברכה היא שה' ישבית ויבטל את תכונת האכזריות שבחיות הטרף:

"כי תהיה ארץ ישראל בעת קיום המצוות כאשר היה העולם מתחלתו, קודם חטאו של אדם, אין חיה ורמש ממות... וזה שאמר הכתוב: 'ושעשע יונק על חור פתן... ופרה ודוב תרעינה יחדיו ואריה כבקר יאכל תבן'".

נאמר בפסוק ז': "וְרִדְפֹתֶם אֶת אֹיְבֵיכֶם וְנָפְלוּ לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב"

נשאל: אם יהיה שלום בין ישראל לאויביהם, ממילא לא יצטרכו לרדוף אחרי אויביהם, אם כן מהי הברכה שבפסוק זה, וכפי ששאל אור החיים: "קשה: אחר שהנתיחם בשלום ובנמחה מה מקום לומר כן?". נענה, שאכן האויבים לא יבואו עלינו למלחמה, אלא אנו נרדוף אחריהם ונניס אותם כדי להרחיב את גבולנו, וכדברי הספורנו: "ורדפתם את אויביכם - חוץ לגבולכם".

נאמר בפסוק ח': "וְרִדְפוּ מִכֶּם חֲמִשָּׁה מְאֵה וּמֵאָה מִכֶּם רִבְבָה יִרְדְּפוּ..."

נשאל: אם חמישה רודפים אחרי מאה, יוצא שאחד רודף אחרי עשרים. לפי חשבון זה, מאה צריכים לרדוף אחרי אלפים ולא אחרי רבבה (עשרת אלפים), וכדברי רש"י: "וכי כך הוא החשבון? והלא לא היה צריך לומר אלא - מאה מכם שני אלפים ירדופו?".

נענה, שחמישה אנשים המקיימים את התורה מצליחים לרדוף אחרי מאה אנשים, אך כשיש אנשים רבים המקיימים את התורה, זכותם גדולה פי חמשה, והם מצליחים לרדוף אחרי עשרת אלפים איש. ככל שהעוסקים בתורה רבים יותר, כך כוחם גדול יותר, וכך גם בנוגע ללוחמים, וכדברי רש"י: "אינו דומה מועטין העושין את התורה, למרובין העושין את התורה".

"וּנְפְלוּ אִיְבֵיכֶם לְפָנֵיכֶם לְחָרֵב"

כתב הרמב"ן:

"הבטיח תחילה כי ירדפו את אויביהם ויפלו בחרבם, וכפל - ונפלו אויביכם לפניכם לחרב, שיתן להם אומץ וגבורה לרדוף חמשה מאה, ויתן מורך בלב האויבים שינוסו מאה מפני חמישה... כי יתכן שינוסו מפני החרב ומפני פחדם ולא יוכלו להמית אותם בחרב מפני מיעוטם".

נסביר את הקושי שעומד עליו הרמב"ן: אם נאמר שמעט מישראל ירדפו רבים, מדוע צריך לחזור ולומר שהם יפלו לפנינו? על כך עונה הרמב"ן, שמהברכה הראשונה אנו למדים שבני ישראל יאזרו אומץ לרדוף אחרי רבים מאויביהם, ובפסוקנו באה הבטחה שה' יתן בלב ישראל אומץ וגבורה גם להרוג את אויביהם הרבים.

נאמר בפסוק ט: **"וּפְנִיתִי אֵלֵיכֶם וְהִפְרִיתִי אֶתְכֶם וְהִרְבִּיתִי אֶתְכֶם וְהִקְיַמְתִּי אֶת בְּרִיתִי אִתְּכֶם"**

כתב רש"י: **"ופנית אלכם - אפנה מכל עסקי לשלם שכרכם..."**.

נסביר שבפסוק זה מודיע ה' את גודל חיבתם של ישראל, בניו, עד שהקדוש ברוך הוא כביכול מתפנה "מכל עסקיו" כדי להיטיב עימם, להרבותם ולזקוף את קומתם.

נוסיף ונאמר שה' יפנה אל ישראל ויקיים בהם את ברית הבטחת הארץ ואף יצילם מכל רעה, וכדברי הרלב"ג:

"להיות מתקיים בכם מה שיעדתי לאבות מירושת הארץ, ותהיה השגחתי תמיד בכם דבקה באופן שתנצלו מהרעות הנכונות לבוא עליכם, ויגיע מדבקות השגחתי בכם גם בעניינים הגופיים, עד שבשנת השמיטה תאכלו ישן נושן".

נאמר בפסוק י: "וְאַכְלֶתֶם יֶשֶׁן נוֹשֵׁן..."

פסוק זה מלמדנו שפירותיהם של ישראל ישתמרו זמן רב ויישארו טובים וטריים, וכדברי רש"י: "הפירות יהיו משתמרין וטובים להתיישן, שיהא הישן הנושן של שלוש שנים יפה לאכול משל אשתקד [השנה שעברה]".

כלומר הפירות שלפני שלוש שנים (כולל השנה הנוכחית) יהיו משובחים יותר מן הפירות של השנה שעברה.

"וְיֶשֶׁן מִפְּנֵי חֹדֶשׁ תּוֹצִיאוּ"

כתב רש"י: "שיהיו הגרנות מלאות חדש, והאוצרות מלאות ישן וצריכים אתם לפנות האוצרות למקום אחר, לתת החדש לתוכן".

כלומר התבואה תתברך כל כך, עד שלא יספיקו הגרנות (נקודות האיסוף של התבואה בשדות) להכילה, ויצטרכו בעלי השדות לפנות את התבואה הישנה כדי לפנות מקום לחדשה.

עד כאן הבטיחה התורה ברכות גשמיות. מכאן ואילך באות ברכות רוחניות, כמצוין באברבנאל:

"ואחר שיעדם [הבטיחם] בברכות הגשמיות המגיעות לכללות האומה או לרובה, יעדם במוכות הרוחניות, לא בשכר הפרשי המגיע לכל איש ואיש מבני ישראל כפי מעשיו, כי אם על המכות הרוחניות המגיעות לכלל האומה".

נאמר בפסוק יא: "וְנָתַתִּי מִשְׁבְּנֵי בְּתוֹכְכֶם..."

ה' ישרה שכינתו בבית המקדש, כמבואר ברש"י: "ונתתי משבני - זה בית המקדש".

לפי פירושו אין הכוונה כאן למשכן שבמדבר שכן התורה מדברת כאן על בני ישראל היושבים בארצם, כשבית המקדש בנוי, כמבואר בשפתי חכמים.

"ולא תגַעַל נַפְשֵׁי אֶתְכֶם"

משמעות פסוק זה היא הבטחה אלוקית ש'לא אתרחק מכם'.
נשאל: לכאורה אם נהיה צדיקים ונקיים את התורה וה' ישכון בתוכנו, ברור שה' יאהב אותנו ולא 'יגַעַל' אותנו, אם כן לשם מה באה ברכה זו, וכפי ששאל הרמב"ן: **"ולא ידעתי מה הטעם בזה שיאמר הקדוש ברוך הוא כי בשמרנו כל המצוות ועשותנו רצונו לא ימאס אותנו בניעול נפשו?"**.
נשיב לשאלה זו על פי דבריו של הנצי"ב בהעמק דבר, וזו לשונו:

"אף על גב שבכל עת היותר טובה יש בקרב ישראל אנשים פרטים שמעשיהם מתועבים, מכל מקום בזכות כל ישראל השכינה בקרבם, והרי היא כאב השוכן עם בניו וסובל, גם אם אחד מהם מביא ריחו, אין האב פורש מהם".

לאור דבריו נסביר שה' אוהב את בניו, **"בני בכורי ישראל"**, ונמצא בתוככם, זאת גם כאשר חלק מהם לא הולכים בדרך הישר, שכן השכינה שורה בעם ישראל תמיד בזכות כלל ישראל, שהם בניו של מקום, וכפי שאבא אוהב וסובל את בניו גם כאשר הם אינם הולכים, לצערו, בדרך הישר.

נאמר בפסוק יב: "וְהִתְהַלַּכְתִּי בְּתוֹכְכֶם..."

משמעות ברכה זו היא שה' יתהלך בתוכנו וידאג לנו לכל מחסורנו, בכל מקום בו נהיה, וכדברי הרמב"ן: **"שתהיה הנהגתי בכם מפורסמת, כמלך מתהלך בקרב מחנהו ומספק להם כל צרכם"**, וכדברי הספורנו: **"אתהלך בתוכם בכל מקום שתהיו"**.

"וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים..."

ה' יהיה מלכם ומנהיגם של ישראל, ומתוך כך יפדם ויצילם מכל צרה,

כמבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל: "ויהי ממרי לאלהא פרוק" (אהיה לכם בדברי לאלו-ה פודה).

"וְאַתֶּם תִּהְיוּ לִי לְעַם"

בני ישראל יהיו עם ה' בכל מעשיהם ובכל דבריהם.

נאמר בפסוק יג: "אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִהֵיטֵת לָהֶם עֲבָדִים..."

כתב רש"י: "כדאי אני שתאמינו כי שאני יכול לעשות כל אלה, שהרי הוצאתי אתכם מארץ מצרים ועשיתי לכם ניסים גדולים".

נסביר שבסיום ההבטחות הטובות מחזקת התורה את אמונתם של ישראל בה, שיכול לתת להם ברכת גשמים וברכת יבול, עוז ותעצומות מול אויביהם וברכות נוספות רבות שהן למעלה מן הטבע, כפי שעשה להם בהוציאו אותם ממצרים באותות ובמופתים וביד חזקה.

"וְאַשְׁפֹּד מִטַּח עֲלֵיכֶם..."

ה' גאלנו מעבדות מצרים, שהכבידה עלינו כאותן מוטות המונחות על ראש השור בשעה שהוא רתום למחרשה. שבירת המוטות היא ביטוי להפסקת השעבוד והיציאה לחרות.

"וְאוֹלֶךְ אֶתְכֶם קוֹמְמִיִת"

הסרת העול ושבירתו מאפשרת לישראל ללכת בקומה זקופה, וכדברי רש"י: "בקוממות - בקומה זקופה".

נוסיף ונאמר שברכות ה' ילוו את ישראל כל ימיהם ויפליאו את כל העמים, כדברי הרמב"ן (בפסוק יא):

"וכבר בארנו כי כל אלה הברכות כולם ניסים, אין כמבע שיבואו הגשמים ויהיה השלום לנו מן האויבים... בעשותנו החוקים והמצוות... ואף על פי שהם ניסים נסתרים שעולם כמנהגו נוהג בהם, אבל הם מתפרסמים מצד היותם תמיד, לעולם, בכל הארץ... שתהיה ארץ אחת כולה ועם אחד תמיד כרדת הגשם בעתו ושוכע

ושלוחה ושלום ובריאות וגבורה ושכרון האויבים בענין שאין כמוהו
בכל העולם, יודיע לכל כי מאת ה' היתה זאת, ועל כן אמר: 'וראו
כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך'."

בלימוד פסוקים אלה נדגיש שני דברים:
א. אהבתנו הגדולה של ה' לישראל בברכו אותם בברכות
גדולות וחשובות.
ב. לא מדובר בברכות זמניות, אלא בברכות שילוו את עם
ישראל לעולם, ויביאו להערצת ישראל בעיני האומות.

הקללות (פסוקים יד-מג)

פתיחה

בפסוקי הקללות מוזכרות קללות קשות ביותר, ומפסוק לפסוק הן
נעשות חמורות יותר. למקרא פסוקי הקללות מתעוררת השאלה: איך
מסתדר הדבר עם היות ה' טוב לכל, רחום וחנון ואוהב ישראל?
לשאלה זו נביא מספר תשובות:

א. מטרת הקללות החמורות היא להרתיע את ישראל שלא יחטאו,
כדברי האבן עזרא: "וריקי מוח אמרו כי הקללות רבות מהברכות, ולא
אמרו אמת, רק נאמרו הברכות כלל, ונאמרו בקללות פרטים לירא ולהפחיד
השומעים, והמסתכל היטב יתברר לו דברי'".

הרתעה זו נועדה למנוע מעם ישראל לחטוא ביודעם את העונש
הכבד הצפוי לחוטא.

ב. קללות אלו עתידות לבא על ישראל רק במידה וירדו חלילה לשפל
של חטא ופשע ויגיעו לכפירה בעיקר, כמבואר בפסוק טו: 'וְאִם בְּחַקְתִּי
תִּמְאָסוּ וְאִם אֶת מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת אֶת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם
אֶת פְּרִיטִי', וכדברי רש"י שם: "להפרכם את בריתי - כופר בעיקר'".

וכך כתב אור החיים: "נתכוון להתנות עוד שלא יביא כל העונש, אלא לעובר להכעיס, כאומרו 'להפרכם את בריתי', אבל לעובר לתיאבון לא יבוא לבלל העונשים... הנה לדבריהם [דברי חכמינו ז"ל שהביא רש"י] לא יבוא עונש האמור, אלא עד שיגיעו לגדר האחרון, שבופר בעיקר".

כפירה בעיקר לאחר כל הטובות והחסדים שעשה עמנו ה' היא חמורה ביותר, כמבואר בדברי תוכחתו של משה רבנו בחומש דברים, בתחילת פרשת האזינו (לב, ו): "הֲלֹהֹתֵינוּ תִּגְמְלוּ זֹאת עִם נֶבֶל וְלֹא חָכֵם הָלוֹא הוּא אָבִיד קֶנֶד הוּא עֶשֶׂד וַיִּכְנֶד".

וכך כתב האברבנאל: "וכמו שהם ראו בעיניהם את מעשה ה' כי נורא הוא ביציאת מצרים ועל הים ובסיני והכל שכחו נוורו אהור, כן תהיה בהלתם".

כהקדמה ללימוד הקללות נדבר עם הילדים על תפקידן של הקללות:

הרתעת ישראל שלא יעברו על התורה ומצוותיה, והבנת חומרת המעשים, ומתוך כך חרטה ותשובה. נוסף ונאמר שגם כשה' מעניש את ישראל הוא לא עוזב אותם, אלא משגיח עליהם. אם שבים ישראל בתשובה - ה' גואלם במהירות, ואם אינם שבים - גואלם בייסורים.

לסיכום נאמר שמטרת בריאת העולם היא כדי שישראל ישמרו את התורה, ואם עוברים עליה, אין משמעות וערך לבריאה.

נאמר בפסוקים יד-טו: "וְאִם לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְלֹא תַעֲשׂוּ אֵת כָּל הַמִּצְוֹת הָאֵלֹהִים. וְאִם בְּחַקְתִּי תִמָּאֲסוּ וְאִם אֵת מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נַפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֵת כָּל מִצְוֹתַי לְהַפְרֹכֶם אֵת בְּרִיתִי"

חמישה סוגי התנהגות שלילית מנויים בפסוקים אלה:

א. אי שמיעה בקול ה'.

ב. ביטול מצוות עשה.

ג. מאיסה בחוקים.
 ד. מאיסה במשפטים.
 ה. הפרת הברית בין ישראל לה'.
 נדגיש שמדובר במצב של כשלון כללי של ישראל ולא בכישלון של יחידים. כמו כן מדובר על התנגדות ומאיסה של מצוותיה, ולא על כישלון שבא על ידי הליכה אחרי היצר והתאוה, וכדברי רש"י (ויקרא כו, טו): "להפרכם את בריתי - כופר בעיקר".
 וכן כתב אור החיים:

"נתכוון להתנות עוד שלא יביא כל העונש, אלא לעובר להכעיס, כאומרו 'להפרכם את בריתי', אבל לעובר לתיאבון לא יבוא לבלל העונשים... הנה לדבריהם [דברי חכמינו ז"ל שהביא רש"י] לא יבוא עונש האמור, אלא עד שיגיעו לגדר האחרון שכופר בעיקר".

כמו כן, העונש האמור הוא דווקא במקרה שלא התחרטו על מעשיהם, אבל אם עשו ישראל תשובה, אינם נענשים, כדברי אור החיים בהמשך דבריו שם:

"לבלתי עשות - כאן רשם ה' תנאי שלא יביא כל העונש האמור אלא אם עודם מסכימים בדעתם ללכת בדרכי הרע - 'לבלתי עשות' וגו', אבל אם דעתם לחזור, או הגם שאין דעתם לחזור אלא שהארזן ברוך הוא יודע שיחזרו בתשובה, יאריך ה' אפו להם עד שובם אליו ולא יביא עליהם את הרעה הכתובה".

לאחר דברי פתיחה אלה באות חמש סדרות של קללות בנושאים שונים.

סדרה ראשונה של קללות: מחלות (פסוקים טז-יז)

נאמר בפסוק טז: "אף אני אַעֲשֶׂה זאת לָכֶם..."

במבט ראשון נראה כאילו מדובר בנקמה אלקית, כאומר: אתם חטאתם והקעסתם אותי לכן אחזיר לכם כגמולכם הרע. אומנם ברור

שאין כך הדברים. ה' הוא אביהם של ישראל גם בשעה שהם חוטאים, והוא חפץ בטובתם, ואינו מענישם אלא כדי לעוררם שיבינו את חומרת חטאיהם ויעשו תשובה, וכדברי האלשיך: "אך למד הוא יתברך אורחות מוסריו... מביא ייסורין... למען יתן אל לבו כי רע ומר עזבו את ה' ויתעורר לשוב בהכיר השגחתו".

"והפקדתי עליכם בקלה..."

כלומר אצווה עליכם את רשימת החוליים המנויים בהמשך הפסוק, שיבואו וישלטו בכם, וכדברי רש"י: "והפקדתי עליכם - וצויתי עליכם".

"את השחפת ואת הקדחת..."

שחפת וקדחת הן סוגי מחלות המחלישות את הגוף עד מוות. הקדחת היא חום גבוה הממית את הגוף.

"מכלות עינים ומדיבת נפש..."

החולה במחלות אלו, עיניו ועיני קרוביו מצפות ומייחלות לראות ברפואתו, אך סופו שימות ויגרום צער רב ודאבון לב לקרוביו ואוהביו, כמבואר ברש"י.

"וזרעתם לריק זרעכם ואכלהו איביכם"

זרעתכם תהיה לריק כי לא תצמיח דבר, ואם בכל זאת יצמח משהו, לא אתם תאכלוהו אלא אויביכם, כמבואר ברש"י.

נאמר בפסוק יז: "ונתתי פני בכם..."

אכעס עליכם, כמבואר באונקלוס שתרגם: "ואתן רוגזי בכו"ן" (אתן כעסי בכם).

"ונגפתם לפני איביכם ורדו בכם שנאיכם..."

כשתעמדו במערכה תוכפו ותינגפו לפני אויביכם, ושונאיכם ישלטו בכם.

"וְנִסְתָּם וְאִין רַדְף אֶתְכֶם"

גם אם האויבים לא ירדפו אחריכם, אתם תברחו לחינם מתוך פחד שמא האויבים באים, וכדברי רש"י: "ונסתם - מפני אימה".

סדרה שניה של קללות: בצורת (פסוקים יח-כ)

נאמר בפסוק יח: "וְאִם עַד אֱלֹה לֹא תִשְׁמְעוּ לִי..."

ה' מצפה שנעשה תשובה ונתחרט על חטאינו, הלוא זו מטרת העונשים השונים. כשנשוב בתשובה ונתחרט על עוונותינו יקבל ה' את תשובתנו ולא יוסיף עוד להכותנו. אולם אם לאחר קבלת המכות המוזכרות עד עתה, עדיין לא נשמע בקול ה', תבוא סדרה שניה של קללות.

"וְיִסְפְּתִי לְיִסְרָה אֶתְכֶם..."

אמשיך לייסר אתכם, כמבואר ברש"י. המילה "לְיִסְרָה" רומזת גם למוסר, ללמד שסוף סוף תכלית המכות היא ללמד מוסר ולעורר לתשובה, כדברי האלשיך (בפסוק טז) שכתב: "אך לימד לנו הוא יתברך דרך אורחות מוסריו".

"שִׁבַּע עַל חַטָּאתֵיכֶם"

אין הכוונה שהקדוש ברוך הוא יעניש את ישראל שבע פעמים יותר ממה שראוי להם בשל עוונותיהם, אלא יביא עליהם את שבע הפורענויות שבפסוקים הבאים כנגד שבע העבירות שעברו, כמבואר למעלה (בפסוקים יד-טו), וכפי שרש"י שם מנה (ללא למד, ולא עשה, מואס באחרים העושים, שונא את החכמים, מונע את האחרים, כופר במצוות, כופר בעיקר"), וכדברי רש"י כאן: "שבע פורענויות על שבע עבירות האמורות למעלה".

כלומר מידתו של ה', שאינו פורע יותר ממה שחטא החוטא אלא כפי החטא, וכיון שנכשלו בחטאים רבים (שבע), ה' מענישם באותה המידה.

נאמר בפסוק יט: "וְשִׁבְרְתִי אֶת גְּאוֹן עֲזָבְכֶם..."

נסביר בשני אופנים:

א. ה' ישבור את זקיפות הקומה של ישראל, וכדברי הבכור שור: "ושברתי את גאון עזבכם - כנגד 'ואשבר מומות'".
ב. ה' יחריב את בית המקדש שהוא מקור גאוותנו וכוחנו, וכדברי רש"י: "ושברתי את גאון עזבכם - זה בית המקדש".
נציין שמתוך הקללה מתבררת כאן מעלתו הגדולה של בית ה', שהוא מקור גאוותם ועוזם של ישראל.

"וְנָתַתִּי אֶת שְׁמֵיכֶם כְּבָרָזַל וְאֶת אֲרָצְכֶם כְּנֶחֱשָׁה"

כלומר כשם שהברזל והנחושת הם דברים קשים, כך השמים יהיו כברזל ולא יתנו מטר, והארץ תהיה כנחושת ולא תתן יכולה.

נאמר בפסוק כ: "וְתֵם לְרִיק כְּחֶכֶם וְלֹא תִתֶּן אֲרָצְכֶם אֶת יְבוּלָהּ..."

כל הכוח והעמל שתשקיעו בעבודת האדמה יהיה לחינם, כי האדמה לא תצמיח יבול.

סדרה שלישית של קללות: חיות רעות (פסוקים כא-כב)

נאמר בפסוק כא: "וְאִם תִּלְכּוּ עִמִּי קָרִי וְלֹא תֵאָבֹוּ לְשִׁמְעַ לִי..."

אם עם ישראל יתייחס לצרות הבאות עליו כמקרה - "קָרִי", ולא יראה אותם כסימן מאת ה', ולא יבין שהצרות באו כעונש על חטאיו, על מנת שיחזור בתשובה, אז יוסיף ה' להכותם במכות נוספות.
נוכל להביא את דברי הרמב"ם (בהלכות תעניות פרק א הלכות ב-ג) המלמדנו שאין לראות בצרות הבאות עלינו כמקרה:

"ודבר זה מדרבני התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו, אלא יאמרו - דבר זה ממנהג העולם אירע לנו... הרי זה דרך אכזריות... הוא שכתוב

בתורה: 'והלכתם עמי בקרי'... כלומר כשאביא עליכם צרה כדי שתשובו, אם תאמרו שהוא קרי, אוסיף לכם חמת אותו קרי".

נאמר בפסוק כב: "והשלחתי בכם את חית השדה ושבלה אתכם... והמעיטה אתכם..."

ה' שלח את חית השדה שתהרוג את בני ישראל ותהפוך את ההורים להיות שכולים מילדיהם הקטנים שימותו. נסב את תשומת ליבם של הילדים למילה "והמעיטה" ממנה עולה שהצרה תמעיט את מספרנו אך לא נכלה ונאבד לגמרי, כי ה' הוא חנון ורחום והבטיח לאבותינו שזרעם יתקיים לעולם.

"וְנִשְׁמוּ דְרָכֵיכֶם"

הדרכים יהיו שוממות וריקות מהולכי דרך מפחד החיות.

סדרה רביעית של קללות: מלחמה (פסוקים כג-כו)

נאמר בפסוק כג: "וְאִם בָּאֵלֶּה לֹא תִּוָּסְרוּ לִי..."

משמעות המילה "תִּוָּסְרוּ" היא מלשון קבלת מוסר, כלומר אם בכל אלה לא תקבלו מוסר להיכנע ולשוב אל ה', וכדברי רש"י: "לא תוסרו לי - לשוב אלי".

ואור החיים כתב: "כי זה יעורר לב נרדם וישכילו להיטיב מעשיו שכנגדם באה אליו הרעה, ואמר ה' כי אם ילכו עמו בקרי ולא ישכילו למעשה ה' אשר יעורר בלבם בכיוון יסורין כנגד עוונותיהם, גם הוא ילך עמהם בקרי".

נאמר בפסוק כה: "והבאתי עליכם חרב נקמת נקמת גרית..."

נסביר כפירושו השני של רש"י, שהברית המוזכרת כאן היא הברית שכרת ה' עם ישראל בהר סיני על שמירת מצוותיו. מובן שאין מדובר כאן על נקמת בשר ודם הבאה מתוך שנאה, אלא על נקמה שבאה כעונש שמטרתו לעורר את ישראל לתשובה.

”וְנִאֲסַפְתֶּם אֶל עֲרִיכֶם...”

האויבים יצורו על הערים מבחוץ ויקיפו אותם מסביב ועל כן אנשי כל עיר יכנסו לערים המבוצרות כדי להינצל מחרב האויב.

”וְשִׁלַּחְתִּי דָבָר בְּתוֹכְכֶם וְנִתַּתֶּם בְּיַד אוֹיֵב”

ה' יביא על אנשי העיר מגפת דָבָר כדי שיהיו חלשים ויסכימו להיכנע לאויב, כדברי האבן עזרא: ”ושם אשלח הדבר והרעב עד שתרצו להנתן ביד האויב”.

נאמר בפסוק כו: ”בְּשִׁבְרֵי לֶחֶם מִטָּה לֶחֶם...”

הלחם הוא המשענת לקיום חיי האדם, לכן מציאות בה אין לחם לאכול מתוארת כ'מטה לחם שבור', כמבואר ברש"י.

”וְאָפוּ עֶשֶׂר נָשִׁים לַחֲמֶכֶם בְּתַנּוּר אֶחָד...”

יהיה כל כך מעט לחם עד שלא תהיה ביד אישה עיסה מספיק גדולה שיכולה למלא את תנור ביתה, אלא נשים רבות יצטרכו להביא את המעט שיש להן כדי למלא תנור אחד, וכדברי הרשב"ם.

”וְהָשִׁיבוּ לַחֲמֶכֶם בַּמִּשְׁקָל...”

הנשים תחלקנה את הלחם ביניהן וכל אחת תקבל על פי משקל, כמבואר בתרגום יונתן בן עוזיאל.

”וְאִכְלֹתֶם וְלֹא תִשְׁבְּעוּ”

בני אדם לא יוכלו לשבוע מהאוכל כי יהיה מועט, כמבואר ברשב"ם. לפי רש"י גם מי שיאכל הרבה לא ישבע, כי תהיה קללה במעיים.

סדרה חמישית של קללות: חורבן וגלות (פסוקים כז-לח)

נאמר בפסוק כז: ”וְאִם בָּזֹאת לֹא תִשְׁמְעוּ לִי וְהִלַּכְתֶּם עִמִּי בְּקָרִי”

נשוב ונדבר על רצון ה' שבני ישראל יקחו מוסר ויבינו שהמכות לא

באות עליהם במקרה, אלא בגלל עוונותיהם, ומתוך כך יעשו תשובה ויתחרטו על מעשיהם הרעים, כדי שה' יקבלם באהבה וברצון.

נאמר **בפסוק כח:** "וְהִלַּכְתִּי עִמָּכֶם בְּחַמַּת קָרִי..."

נסב את תשומת ליבם של הילדים לכך שבקללות אלו נוספה מילה שלא נאמרה עד כה: "בְּחַמַּת", כלומר בכעס. אנו נמצאים כעת לאחר ארבע סדרות של קללות ועדיין ישראל ממשיכים בחטאם, לכן נוספה כאן מילה זו המבטאת את חומרת הדבר, וכך תרגם **יונתן בן עוזיאל** את הפסוק הבא (פסוק כט):

"אמר משה נביא: כמה קשיין הינן חוביא ומה מרירין אינן חמייא די גרמו לאבהתא למיכל בשר בניהון ובנתיהון על דלא נמרו מצותא דאוריתא" (אמר משה הנביא: כמה חמורות אלו העבירות וכמה מרים אלו החטאים שגרמו לאבות לאכול בשר בניהם ובנותיהם על אשר לא שמרו את מצוות התורה).

נאמר **בפסוק ל:** "וְהִשְׁמַדְתִּי אֶת בְּמִתֵּיכֶם וְהִכְרַתִּי אֶת חַמְנֵיכֶם..."

'במות' הם בניינים גבוהים ובראשם היו מעמידים את ה'חמנים' שהם סוג עבודה זרה שמעמידים בחמה, ומכך נגזר שְׁמָה, כמבואר ברש"י.

נשאל: כיצד ישמיד ה' את הבניינים הגבוהים (מגדלים) והארמונות המפוארים (בירניות)?

נענה, שה' ישלח את אויבי ישראל להשמידם, כדברי **האברבנאל**: "שיכנסו האויבים בעריהם וישמידו הבמות והחמנים".

נשאל: איזו קללה יש בכך שה' ידאג להשמדת העבודה זרה, אדרבה, זו ברכה?

לשאלה זו ניתנו שתי תשובות שונות:

א. הקללה איננה רק השמדת ה'חמנים', שכן יחד אתם יושמדו האנשים ששהו באותו הזמן באותם בניינים וארמונות, וכדברי

האבן עזרא: "והטעם כי בהתחברכם לבתי עבודה כוכבים, שם תהרגו וישחיתו אויביכם צורת גילולוכם, ואני לא אושיעכם".
ב. מילים אלו בפסוק אין בהן משום קללה, וכדברי החזקוני: "אין זה בכלל הקללות, שהרי ביטול עבודה זרה הוא".

"וַנְתִּיתִי אֶת פְּגָרֵיכֶם עַל פְּגָרֵי גִלּוּלֵיכֶם..."

גופו של מת קרוי 'פְּגָר', וה'גילולים' אלה הפסלים. הגויים יהרגו את אלו הנמצאים בבתי העבודה זרה והגופות תהיינה מושלכות על האילים, כהסבר האברבנאל.
נציין שהתורה כינתה את הפסלים בכינוי גנאי חריף. המילה 'גילולים' היא מלשון גללים.

"וַגְעָלָה נַפְשִׁי אֶתְכֶם"

ה' לא יחפוץ בנו ומתוך כך ימעט השראת שכינתו בישראל. מפסוק זה נוכל ללמוד עד כמה גדולה ברכת אהבת ה' אלינו והשראת שכינתו בתוכנו, שהרי קללה זו באה בסוף הסדרה החמישית של הקללות, והיא חמורה אף יותר מאכילת בשר הבנים והבנות, כפי שעולה מדברי אור החיים כאן בסוף דבריו:

"וקללה זו אין קללה למעלה ממנו, ולזה קבעה אחר כמה קללות, הא למדת שהיא גדולה ממה שלפניה והיא שנתקיימה בזמן הזה, ולה [לשכינה] בלו עיננו ודאבה מאד נפשנו, אוי נא לנו".

נאמר בפסוק לא: "וַנְתִּיתִי אֶת עֲרִיכֶם חֲרָבָה..."

האויבים יחריבו את הערים ויגלו את ישראל מהן.

"וְהִשְׁמוּתִי אֶת מַקְדְּשֵׁיכֶם..."

מקום המקדש יהיה שומם ולא יבואו לשם איש ישראל, כדברי רש"י. נביא גם את דרשת חכמינו ז"ל במשנה במסכת מגילה (פרק ג משנה ג), שאפילו בזמן שבית המקדש חרב מקומו קדוש, וכך דרשו: "בית כנסת

שחרב אין מספידין בתוכו... ואין שומחין על גנו פירות... שנאמר: 'והשמותי את מקדשיכם', קדושתן אף כשהן שוממין".
 התורה מדברת על 'מקדשיכם' על אף שהמקדש בחורבנו, מכאן שמקום המקדש קדוש אף בשעת חורבנו.
 המשנה לומדת מפסוק זה אף על מנהגי הקדושה שיש לנהוג בבתי כנסיות, משום שנאמר "מקדשיכם" בלשון רבים.

לימוד זה ייקר בעיני התלמידים את מקום בית הכנסת ומקום המקדש ואת יחס הקודש הראוי להם.

נאמר בפסוק לב: "והשמותי אני את הארץ ושמו עליה איביכם הישבים בה"

כתב רש"י: "זו מידה טובה לישראל, שלא ימצאו אויבים נחת רוח בארצם שתהא שוממה מיושביה".
 כלומר, בתוך קללת הארץ שתהיה שוממה מישראל בזמן הגלות, ישנו גם מעט טוב, שבזמן הגלות הקדוש ברוך הוא ידאג שאויבי ישראל לא יוכלו ולא ירצו לגור בארץ מרוב שממונה.
 והוסיף הרמב"ן:

"וכן מה שאמר בכאן 'ושמו עליה אויביכם', היא בשורה טובה מבשרת בכל הגלויות, שאין ארצנו מקבלת את אויבינו, וגם זו ראייה גדולה והנפחה לנו, כי לא תמצא בכל הישוב ארץ אשר היא טובה ורחבה ואשר היתה נושבת מעולם והיא חרבה כמות, כי מאז יצאנו ממנה לא קבלה אומה ולשון, וכולם משתדלים להושיבה ואין לאל ידם".

לאור זאת נדבר על הקשר האמיץ בין עם ישראל לארצו. ארץ ישראל אוהבת את בניה ואינה מוכנה לקבל שום עם אחר ולתת לו מפירותיה. ישראל אוהבים את הארץ ועושים כל שביכולתם כדי להפריחה וליישובה.

נאמר בפסוק לד: "אִז תִּרְצֶה הָאָרֶץ אֶת שְׁבִתְתֶיהָ כֹּל יְמֵי הַשְּׁמֶה..."

המילה "תִּרְצֶה" משמעותה תשלים, תמלא, כמו "כִּי נִרְצָה עֲוֹנָה" (ישעיה מ, ב), נשלם עוונה, כלומר בימי הגלות הארץ תשלים את כל שנות השמיטה שלא נשמרו כהלכתן, כמבואר ברש"י.

נאמר בפסוק לו: "וְהִנְשְׂאָרִים בְּכֶם וְהִבֵּאתִי מִרְדָּף בְּלִבְכֶם בְּאֶרֶצַת אֲיִבֵיהֶם וְרִדְדָה אֶתְּם קוֹל עֲלֵה נְדָף..."

ה' יטיל פחד על לב ישראל עד שיברחו מכל קול עלה נידף - קול שררושו של עלה בשעה שהרוח מניעה אותו וגורמת לו לדפוק על עלה אחר, כמבואר ברש"י, או שררוש העלה בשעה שהוא נושר ונופל על הארץ, כתרגום יונתן בן עוזיאל - מפני שיחשבו שמדובר בצעדי האויב הרודף אותם כדי להרגם בחרב.

נאמר בפסוק לז: "וְכִשְׁלוּ אִישׁ בְּאֶחָיו בְּמִפְנֵי חָרֵב וְרִדְדָה אֵין..."

תחושת הפחד תגרום להם לרוץ במהירות יתירה, ומתוך בהלתם יכשלו זה בזה ויפלו, כמבואר ברש"י.

נאמר בפסוק לח: "וְאֶבְדְתֶם בְּגוֹיִם..."

נשאל: כיצד נאמר כאן שישראל יאבדו בגויים, הלוא מן הפסוקים הבאים (מד-מה) עולה שבני ישראל לא יאבדו מן העולם "וְאֵף גַּם זֹאת בְּהִיוֹתְם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מְאֻסְתִים וְלֹא נִעְלָתִים לְבַלְתָּם... וְנִכְרַתִי לָהֶם בְּרִית רְאשֻנִים?"

נענה, שבפסוק זה לא מדובר על אובדן ממש, אלא על פיזור ישראל בארצות הגויים באופן שיהיו אבודים זה מזה, כמבואר ברש"י.

"וְאֶכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֲיִבֵיכֶם"

העמים היושבים בארצות האויבים יהרגו בישראל. עם זאת נציין שהאומה הישראלית לא תכלה, כדברי אור החיים

(בפסוק לו): "וממוצא דבר אתה יודע שהגם שתבוא להם כליון אחר כליון, לא תכלה האומה, כמאמרו לבסוף 'לא מאסתים לבלותם'".
ובמדרש לקח טוב (ויקרא עו ע"ב) אמרו:

"וזאתכם אזרה בנוים' - לטובתן של ישראל נזורו [נתפזרו] בכל המקומות, שאם היו מקובצים, היו העובדי כוכבים עולין עליהן למלחמה, ולפי שהן משועבדים תחת העובדי כוכבים ומפוזרין, אינם כלין".

נוסיף שעם ישראל מחובר לארצו בכל נפשו ורגיל לטבע האקלים והיבול שגדל בארץ ישראל, לכן כשיגלה מארצו לארצות הגויים, חוסר ההתאמה יגרום לרבים מישראל לנזק, כדברי הנצי"ב: "דמבע ארץ אחרת למי שאינו רגיל באוירה וכמבע גידוליה להזיקו ולאכלו, וצריך עצות להצילו מרעה זו".

נאמר בפסוקים מ-מא: "וְהִתְוֹדוּ אֶת עֲוֹנֵם וְאֵת עֲוֹן אֲבֹתֵם... וְאֵף אֲשֶׁר הִלְכוּ עִמִּי בְּקָרִי. אֵף אֲנִי אֶלְדֶּ עִמָּם בְּקָרִי וְהִבֵּאתִי אֹתָם בְּאֶרֶץ אֹיְבֵיהֶם..."

נשאל: אחר שנאמר בפסוק מ' שבני ישראל עתידים להתוודות ולהתחרט על חטאיהם, מדוע ה' ימשיך להענישם וללכת עמם בקרי, וכשאלתו של אור החיים: "מה ענין עונש זה אחר הוידוי?".
נענה שלוש תשובות:

א. פסוק מ"א הוא הסבר לעונש שנועד לישראל לפני ויידוים, וכדברי האבן עזרא: "אף אני - בן עשיתי עמהם ויסרתים להביאם אל ארץ אויביהם עד שיבנע לבכם הערל".

לפי הסבר זה נציין, שוידוים של ישראל איננו רק על דברים שבין אדם למקום, אלא גם על דברים שבין אדם לחברו המביאים לשנאת חנם שבגללה חרב המקדש וגלו ישראל מארצם, וכדברי הנצי"ב: "והתודו את עונם - בשנאת חנם, שידעו גם המה שהוא להם לעון".

ב. בוידוי המוזכר בפסוק מ' אין משום תשובה שלמה, וכדברי הרמב"ן: "גם לא אמר שישובו בתשובה שלימה רק שיתוודו בעוונם".

כלומר הוידוי לא יהיה בלב שלם, והראיה היא שימשיכו בחטאיהם, וכדברי החזקוני: "אף על פי שהתוודו את עונם, מאחר שאינם נכנעים וחוזרים".

ג. רק הצדיקים שבישראל יעשו תשובה, לא כל ישראל, וכדברי האברבנאל: "איך הפסוק מכאן גנות הדור... שיתוודו ויצעקו חסידיהם אל ה' בעדם... אבל אנשי הדור ההוא לא יעזבו החטא כי תמיד יחזיקו בו, אמר אף אני אלך עמם בקרי".

"או אִזּוּ יִכְנַע לְבַבְּם הָעָרֶל וְאִזּוּ יִרְצוּ אֶת עֲוֹנֵם"

כלומר העונש שה' יביא על ישראל יכניע את ליבם ויעשו תשובה אל ה' ואל ארצו, וכדברי הנצי"ב (בפסוק לט): "ועתה נוגע גם להם שהמה מרוחקים מהקדוש ברוך הוא ומארץ ישראל".

נאמר בפסוק מב: "וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֵף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֵף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזַכֵּר וְהָאָרֶץ אֲזַכֵּר"

כתב הרשב"ם: "וזכרתי וגו' - אם יכנע לבבם".

ובדומה כתב הבכור שור: "וזכרתי את בריתי יעקוב - מאחר שיתוודו ויכנעו".

כלומר כשה' יראה שבני ישראל מתוודים על חטאיהם ועושים תשובה, יסלח להם על עוונם ויזכור את הברית שכרת עם האבות והבטיח לתת להם את הארץ, וכדברי הבכור שור שם: "והארץ אזכר - שלא אתן להם נחלה אחרת במקומה אלא ארץ ישראל אזכור ואחזירנה להם". זכירת ה' את ברית האבות ואת הארץ תביא את בני ישראל לארצם. נסביר שאמנם בני ישראל נכנעו ועשו תשובה, וה' ברחמיו סלח על עוונותיהם החמורים והפסיק את העונש, אך הם עדיין לא היו ראויים מצד הדין שה' ישוב לאהבתו הראשונה עימם, ישיבם לארצם, ישגיח עליהם ויברכם בברכות הגדולות, וכל זאת יעשה ה' בגלל זכות האבות ששמורה להם, שכרת עימם ברית שיהיה להם לאלוקים ולזרעם, ישגיח עליהם ויתן להם את הארץ, וכדברי אור החיים:

"ואמרו 'זכרת' וגו' - פירוש, כי הוידוי יועיל להקל מעליהם הגזירות הרעות, אבל להשיבם לבנם [למקומם], צריך זכות אבות, והוא אמרו - 'וזכרת'".

מכאן עולה אהבת ה' הגדולה לאבות. ה' זוכר את הברית שכרת עמם עד סוף כל הדורות, אף שחטאו בניהם בחטאים גדולים וחמורים.

בפסוק זה נסב את תשומת ליבם של הילדים לשלוש נקודות: נקודה ראשונה: האבות נזכרים בסדר הפוך - במקום אברהם, יצחק ויעקב, נאמר: יעקב, יצחק ואברהם.

נקודה שניה: בשמו של יעקב נוספה האות ו', ובמקום 'יעקב' נאמר 'יעקוב'.

נקודה שלישית: ביעקב ובאברהם נאמרו לשונות של זכירה "זָכַרְתִּי... אֶזְכֶּר", בעוד אצל יצחק לא נאמרה לשון זכירה.

להזכרת האבות בסדר הפוך נביא שני הסברים:

א. הברית עם אברהם ויצחק נכרתה בהיותם בגיל מבוגר, ואילו יעקב, כבר משעה שנולד היה כלול בברית שנכרתה עם אבותיו, וכדברי האבן עזרא "מעם להזכיר בתחילה יעקב, בעבור היות שנותיו כולם בברית".

ב. להשמיענו שיש די בזכות כל אחד מן האבות לבד כדי להגן על זרעם, ורק אם ירבו עוונותיהם של ישראל ביותר, אז יהיה צורך לצרף את זכות כולם, וכדברי רש"י: "למה נמנו אחרנית? כלומר כדאי הוא יעקב הקטן לכך, ואם אינו כדאי, הרי יצחק עמו, ואם אינו כדאי אברהם עמו שהוא כדאי".

גם העובדה שלשון 'זכירה' לא מופיעה אצל יצחק מוסברת ברש"י, וזו לשונו: "ולמה לא נאמרה זכירה ביצחק? אלא אפרו של יצחק נראה לפני, צבור ומונח על המזבח".

כלומר כיון שיצחק היה מוכן ומזומן להישחט ולהישרף כקרבת עולה, נחשב הדבר כאילו נתקיים בו הדבר וכאילו אפרו צבור ומונח על גבי המזבח. זכותו הגדולה של יצחק גלויה ועומדת עד שאין צורך בזכירתו.

נאמר בפסוק מג: "וְהָאֲרֶץ תַּעֲזֹב מֵהֶם וְתָרַץ אֶת שַׁבְּתֹתֶיהָ..."

כשישראל יגלו מארצם, הארץ תהיה חרבה, ובכך תשלים את שנות השמיטה בהן נכשלו ישראל ולא שבתו.

נאמר בפסוק מד: "וְאֵף גַּם זֹאת בְּהִיּוֹתָם בְּאֶרֶץ אֲיִבֵיהֶם לֹא מֵאֲסָתִים וְלֹא גְעֻלָּתִים לְכַלְתָּם..."

בפסוק זה, עם חתימת הקללות, מלמדתנו התורה שגם אם יהיו ישראל בגלות ולא יעשו תשובה, אף על פי כן יגאלם ה' ברחמיו, כאב האהוב את בניו, וכדברי הבכור שור:

"באחד מאילו שני דרכים יגאלו: או בכך ש'אז יבנע לבנם הערל' ויחזרו בתשובה ואגאלם, או בדרך אחרת - ש'אף גם זאת' שלא יחזרו בתשובה, 'לא מאסתים ולא געלתים לכלתם', שאם הם עושים שלא כהוגן לא אאבד את אמונתי ש'אני ה' אלקיהם' ואגאלם ברחמי, שאני הוצאתי אותם מארץ מצרים לעיני הגוים, ויודעים שלקחתים לי לעם, ואם לא אגאלם יתחלל שמי".

נסביר לילדים שכשבני ישראל חוזרים בתשובה גאולתם מהירה וקלה, אך אם אינם עושים תשובה ה' גואלם על ידי גלות ארוכה, רצופה בייסורים וצרות שתפקידם לכפר על עוונות ישראל, וכדברי חכמינו ז"ל **בגמרא בסנהדרין** (דף צח עמוד א): "רבי יהושע בן לוי רמי [הקשה סתירה בין שני פסוקים]: כתיב [בפסוק, בישעיהו ס כב] - 'בעתה', וכתיב [באותו פסוק] - 'אחישנה' [הרי סתירה: האם הגאולה תהיה בעיתה ובזמנה או שה' יחיש ויזרז אותה? והתירוץ לסתירה]: זכו - אחישנה, לא זכו - בעתה".

נוסיף, שכשה' גואל את ישראל ומשיב אותם אל הארץ למרות עוונותיהם, הוא בוטח בבניו שיעשו תשובה - חלקם ישובו מיד וחלקם ישובו מאוחר יותר, וגם אלה שלצערנו לא יקיימו מיד את כל מצוות התורה, על כל פנים נוכל לראות שהם מתאמצים בקיום מצוות

חשובות, כמו מסירות נפש על יישובה ובניינה של ארץ ישראל והקפדה על מצוות שבין אדם לחברו כמו אהבת הזולת וכדו'.

נאמר **בפסוק מה:** "וְזָכַרְתִּי לָהֶם בְּרִית רְאִשִּׁים אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם..."

נפרש את המילים "בְּרִית רְאִשִּׁים" בשני אופנים:

א. מדובר בברית שכרת ה' עם האבות, **כאבן עזרא** בפירושו השני. לפי פירושים אלו משמעות המילים "אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם" היא, שלמענם, למען האבות או השבטים, הוציאנו ה' ממצרים (כמבואר ברשב"ם).

ב. מדובר על הברית שכרת ה' לשנים עשר השבטים בצאתם ממצרים, והבטיחם שלעולם לא יכלה זרעו של אחד מן השבטים, כמבואר **ברש"י** (על פי שמות רבה מד, ט): "ברית ראשונים - של שבטים".

"לְעֵינֵי הַגּוֹיִם לְהִיזֹת לָהֶם לְאֱלֹהִים אֲנִי ה'"

כאמור מדובר על מצב בו עם ישראל נגאל מתוך רחמי ה' עליו, על אף שלא שב עדיין בתשובה ויש בתוכו אף מעשים רעים. אחרי הגלות הארוכה יזכור ה' את ברית הראשונים ויגאלנו. כשם שביציאת מצרים הוציא ה' את ישראל לעיני הגויים באותות ובמופתים כדי שיכירו את גדולתו וגבורתו, כך יעשה בגאולה העתידה.

נאמר **בפסוק מו:** "אֱלֹהֵי הַחֻקִּים וְהַמִּשְׁפָּטִים וְהַתּוֹרָה אֲשֶׁר נָתַן ה' בְּיַד מֹשֶׁה וּבֵין בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי בְּיַד מֹשֶׁה"

כתב **הספורנו:** "אלה החקים - כל המצוות שנאמרו קודם שהתחיל פרשת אם בחוקותי, הם החקים והמשפטים והתורות שעליהם נברת הברית בברכות ובקללות".

כלומר החוקים והמשפטים הנזכרים כאן הם כל המצוות שנאמרו לפני פרשת בחוקותי, עליהן כרת ה' ברית עם ישראל, והבטיחם שאם ישמרום יזכו לברכות, ואם יעברו עליהן יענשו בקללות.

נביא את דרשת חכמינו ז"ל המובאת ברש"י, לפיה התורה כתבה 'תורות' בלשון רבים כדי לרמוז לתורה שבכתב ותורה שבעל פה, ששתיהן ניתנו למשה בסיני.

נדבר עם הילדים על מעלת תורה שבעל פה שנאמרה למשה מפיו ה' בהר סיני, ומשה רבנו מסרה ליהושע ויהושע לזקנים וכן הלאה. כך עברה התורה מדור לדור מרב לתלמיד.

המסרים העולים מפרק כו

הברכות

1. **שקידה בתורה** - א. מצוה לעמול בתורה ולא רק ללומדה.
ב. מצוה לעסוק בתורה גם בדרך.
ג. מצוה להוסיף ולהתקדם בלימוד תורה.
2. **קיום כל סוגי המצוות** - צריך לקיים גם את המצוות שאינן מובנות לנו.
3. **עזרת ה' למי שהולך בדרך התורה** - ה' עוזר למי שמרגיל את עצמו בתורה ובמצוות שיעשה זאת בקלות.
4. **מעלת הברכות** - א. הברכות הן בכמות ובאיכות.
ב. הברכות הן בחומר וברוח.
ג. העם כולו יזכה בברכות.
ד. הברכות יתמידו לעולם.
- ה. הברכות יתפרסמו בעולם ויתנו כבוד לישראל בעיני העמים.
- ו. בין הברכות ישנם גם ניסים, כמו ביטול האכזריות של חיות הטורף והחזרת העולם למצב שלפני החטא.
- ז. יש מהברכות שכוללות בתוכן דברים רבים (כמו שלום וגשמים).
- ח. יש מהברכות שקשורות בתכונות נפש של האומה (כמו אהבה ואחוה בין איש לרעהו ואומץ וגבורה בשעת מלחמה).
- ט. ה' מבטיח שישכון בתוכנו, יתהלך בתוכנו ויהיה לנו לאלקים.
5. **השגחת ה' ואהבתו לעמו** - בשעה שישראל הולכים על פי חוקי התורה ה' מברך אותם בברכות רבות וחשובות.

6. מעלת התורה ומצוותיה - בזכות שמירת תורה ומצוות ה' מברך את ישראל בכל הברכות.
7. מעלת קיום התורה על ידי העם כולו - הברכות יתמידו כשכל האומה תלך בדרך התורה.

הקללות

1. ה' צדיק וישר - א. העונש האלקי הוא מידה כנגד מידה.
ב. הקללות שמביא ה' על ישראל ניתנות בצדק וביושר, עקב מעשיהם הרעים.
ג. פירוט הקללות בפסוקים נועד להרתיע את ישראל שלא יחטאו.
ד. הקללות נועדו להביא את ישראל לידי חרטה ותשובה על מעשיהם הרעים.
ה. כשישראל מבקשים לעשות תשובה, אין ה' מביא עליהם קללה.
- ו. הקללות באות רק במצבים קשים, בהם ישראל עוברים על כל מצוות התורה, קלות כחמורות, מובנות ושאינן מובנות, עד שכופרים בה', וחפצים להכעיסו.
- ז. מטרת הבריאה כולה היא קיום התורה, וכשעם ישראל עובר על התורה, ראוי שיבואו עליו קללות.
- ח. הקללות אינן לשם נקמה אלא לשם תכלית טובה.
2. חרות ישראל - מהקללה המדברת על נטילת החרות מישראל אנו למדים על מעלתה של החרות.
3. מעלת המקדש - א. מהקללה המדברת על חורבן בית ה' אנו למדים על מעלתו ומרכזיותו.
ב. אפילו בזמן שבית ה' חרב, קדושתו קיימת.
4. השגחת ה' - הצרות שבאות על האדם אינן במקרה אלא מכוונות מאת ה'.
5. תשובה - הרעות באות מאת ה' כדי שישבו ישראל בתשובה.

6. השראת שכינה - סילוק השכינה הוא קללה חמורה ביותר, לכן היא נמצאת כמעט בסוף הקללות.
7. מעלת בתי כנסיות - קדושת בתי הכנסיות הושוותה לקדושת בית המקדש.
8. אהבת ה' לעמו - א. ה' דואג לכך שאף אומה לא תצליח ליישב את ארץ ישראל בזמן שעם ישראל בגלות.
ב. ה' שומר על עם ישראל שלא יכלה בצרות הגלות.
9. הקשר העמוק בין עם ישראל וארץ ישראל - ארץ ישראל דוחה את אויביה, ולא מאפשרת להם ליישבה.
10. תשובה - א. על ידי התשובה זוכר ה' את הברית עם האבות, סולח לישראל על חטאיהם ומשיבם אל ארצם.
ב. על התשובה להיות שלמה. וידוי שאין עמו הימנעות שלמה מן החטא איננו וידוי.
11. חומרת שנאת חינם - כדי שתתקבל התשובה ברצון, הוידוי על החטאים צריך לכלול וידוי על שנאת חינם.
12. אהבת ה' לעמו וקיום הבטחתו - בתום הגלות יגאל ה' את ישראל גם אם לא יעשו תשובה.
13. ייסורים מכפרים - צרות הגלות מכפרות על חטאי ישראל.
14. תורה שבעל פה ניתנה למשה רבנו מפי ה' בהר סיני - ניתנה יחד עם התורה שבכתב.

פרק כז

בפרקנו שבעה נושאים מרכזיים:

1. ערכין
2. איסור תמורה
3. הקדשות
4. חרמין
5. מעשר שני
6. מעשר בהמה
7. סיום הספר

פתיחה

אדם שחפץ לכבד את ה' יכול לנדור ולהקדיש חפצים שונים לקופת בית המקדש, כדי שיוכלו להשתמש בכסף זה לתיקון ושיפוץ פגמים שנתגלו במבנים של בית המקדש. אין בכך חובה אלא זכות היא ביד כל אחד לנדב מרצונו, וכדברי הרמב"ם בסיום הלכות ערכים וחרמים (פרק ח הלכה יב):

"אף על פי שההקדשות והערכים והחרמים מצוות, וראוי לו לאדם להנהיג עצמו בדברים אלו כדי לבוץ יצרו ולא יהיה כילי [קמצן], ויקיים מה שציוו נביאים: 'כבוד ה' מהונך', אף על פי כן אם לא הקדיש ולא העריך ולא החרים מעולם אין בכך כלום..."

יחד עם זאת, מדברי קהלת אנו למדים, שלכתחילה אין נכון לנדור נדרי ערכין והקדשות, אדרבה "טוב אֲשֶׁר לֹא תִדַּר מִשְׁתַּדּוֹר וְלֹא תִשְׁלֵם" (קהלת ה, ד). כך ניתן לדייק גם בלשונו של הרמב"ם הנזכר, שכתב שראוי לאדם להנהיג עצמו בנדרים עבור קופת בית המקדש, כשהוא

מרגיש שיש לו נטייה שלילית לקמצנות, ובמקרה כזה מצוה עליו לגדור את עצמו בנדר כדי לכופ את יצרו. וכך ביאר רבנו הרב צבי יהודה קוק בשיחותיו (שיחות הרצי"ה לספר ויקרא עמ' 306):

"מתוך הקדושה הציבורית היסודית, יש מקום לסדר מוסרי יחידי של נדרים. לפעמים יש לזה ערך של סיוע מן השמים... נדרים אינם ענין ציבורי אלא של יחיד. נזירות אינה שייכת לכלל ישראל, היא קדושה אינדיבידואלית... עיקר הקדושה היא קדושת כלל ישראל, אבל עם זה ישנם מצבים מיוחדת פרטיים של פרישות מיוחדת. בסיום ספר ויקרא, אחרי הבירורים, יש מקום להדרכות הלכתיות ליחיד, המצטרפות לסדר השראת השכינה הבריא בכלל ישראל".

ההלכה מסייגת את שווי ההקדש שיכול אדם להקדיש. אדם לא יכול להקדיש את כל רכושו, ואפילו לא יותר מחמישית מרכושו, וכדברי הרמב"ם בהלכה יג שם:

"לעולם לא יקדיש אדם ולא יחרים כל נכסיו, והעושה זה עבר על דעת הכתוב, שהרי הוא אומר: 'מכל אשר לו' - ולא 'כל אשר לו', כמו שבארו חכמים, ואין זו חסידות אלא שמות, שהרי זה מאבד ממונו ויצטרך לבריות ואין מרחמין עליו... אלא כל המפור ממונו כמצוות אל יפור יותר מחומש...".

למרות ההסתייגות העקרונית מכך שאדם ירבה לנדור נדרים כפי שהזכרנו, הלכות נדרים מלמדות אותנו על מעלת האדם, מעלה אשר מתגלית על ידי כוחו של הדיבור. מלבד העובדה שהאדם נתייחד מן החי בכוח הדיבור שניתן לו מאת ה', בפרקנו אנו לומדים על כוחו של הדיבור לפעול, כך שהדיבור נחשב למעשה. כשאדם אומר "ערכי עלי", דיבורו מחייבו בתשלום, וכשאדם אומר: "אני מקדיש את ביתי", מיד עובר ביתו לרשות ההקדש, ולא צריך לעשות שום מעשה קנין, ואלו דברי בעל ספר החינוך (מצוה שנ):

"לפי שהאדם לא ישתתף בעליונים זולתי בדיבור והוא החלק

הנכבד שבו, וזה יקרא באדם - 'נפש חיה'... על כן נתחייב לקיים דיבורו במה שהוא משתמש בו בדברי שמים מכל מקום, כגון בהקדשות ובכל דברי הצדקות...".

לאורך כל הפרק מוזכר הכהן כמי שמעריך את שווי ההקדש. אומנם למעשה אין חובה שהערכה זאת תעשה דווקא על ידי כהן, וכדברי הרמב"ם (הלכות ערכין פרק ח הלכה ב): "אין פודין את ההקדשות אלא בשלושה בקיאים [מומחים, אפילו שאינם כהנים]... אבל כשמעריכין את הקרקעות... אין מעריכין אותם אלא בעשרה ואחד מהם כהן".

אף על פי כן, מפשוטו של מקרא משמע שמצוה מן המובחר שדווקא הכהן יעריך, ולכן כתב המלבי"ם שמדרש תורת כהנים נקט כרבי יהודה, שהכהן הוא המעריך, על אף שאין הלכה כמותו: "יעריבנו הבהן - זה בנין אב לכל הנערכים שיהיו בכהן".

הכהן הוא איש קודש, הוא משרת לפני ה' ומורה הוראה לכל העם, לכן דווקא הוא נבחר לתפקיד, כדי שהיחס לנכסי ההקדש יהיה מתוך קדושה ורצינות ולא על ידי הערכה מקצועית המספיקה עבור חפצים של חול.

ניתן לתאר כיצד הכהן מחזק את ידי המקדיש ומשבח אותו על רצונו לכבד את ה' מהונו, ויחד עם זאת הוא מזכיר לו שעליו לנהוג בזהירות יתרה ברכוש המוקדש כל עוד לא נפדה.

לבסוף, אחרי כל ההסברים השונים, נציין שפרטי ההלכות, כמו ההבדל שבין שווי זכר לשווי נקבה, ההבדל בין הגילאים, ההבדל בין שדה אחוזה לשדה מקנה, וההבדל בין בעלים הפודים המתחייבים להוסיף חומש, לעומת אחר הפודה שאינו מתחייב להוסיף חומש, הכול בגדר חוק שאיננו יודעים טעמו. וכך כתב האבן עזרא בנוגע להבחנה בין הגילאים השונים (פסוק ג): "ודעת רבים כי זו גזירת מלך... והכלל כי הוא גזירת הכתוב".

בפרק זה נדבר עם הילדים על אהבתנו לה' וחפצנו להקדיש לו מממוננו. עם זאת נסייג ונאמר, שלכתחילה מוטב לנדב לבית המקדש בלי לנדור, אך אם אדם מרגיש שהנדר יסייע לו להוציא לפועל את נדבתו, טוב שְׁיִידֹר. נציין שעל הנודר לנהוג באחריות ולא להקדיש יותר מחומש, כדי שלא יישאר עני. כמו כן נאמר, שעם כל הטעמים שניתנו למצוות השונות הכלולות בפרשיית הערכין, בעיקרן ההלכות הן חוק וגזירת מלך.

לאורך לימוד הפרק נדגיש שפרשיית הערכין מלמדת אותנו על כוחו של הדיבור המייחד את האדם מכל שאר הנבראים.

ערכין (פסוקים א-ח)

נאמר בפסוק ב: "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם אִישׁ כִּי יִפְלֵא נֶדֶר..."

"יִפְלֵא נֶדֶר" - יפרש בפיו את נדרו.

"בְּעֶרְכָּךְ נִפְשַׁת לָהּ"

פסוקים אלו מדברים על אדם שנדר לתת להקדש סכום כסף לפי הערך של נפשו וכלומר ערכו של אדם שלם או אברים שהנשמה תלויה בהם, כמו ראש או לב, אולם אם אדם נדר לתת יד או רגל לא אמר כלום, כמבואר ברש"י: "ליתן ערך נפשו, לומר דבר שנפשו תלויה בו - עלי".

האלשיך מבאר שאדם שנודר את ערכו לה' מראה בכך שהוא רוצה לקדש את חייו, וחפץ שכל מעשיו יהיו לשם ה', וזו לשונו:

"דע לך כי ענין הנדר... רק על בחינת הפלאה, שהוא לפרוש עצמו משמף דברים גופניים ולהתקדש לשמו יתברך, כי על כן האומר

'ערכי עלי' למען תחול הקדושה על עצמו... כאומר בלבו - איני
אשר הייתי עד כה כי עתה הוקדשתי לשמים".

לא נדבר עם הילדים על 'פרישה מן החיים', אלא על רצונו של הנודר
להתחזק בעבודת ה'.

כאמור הנדר הוא לא מעשה שראוי להנהיג לכתחילה, לכן נסביר
שמדובר באדם שמרגיש שיש לו חולשה בעבודת ה' ורוצה להתחזק, ועל
כן הוא עושה מעשה שיעזור לו לשוב אל ה'.

נאמר בפסוק ג: "וְהָיָה עֲרֶכְךָ הַזְכָּר מִבְּנֵי עֲשָׂרִים שָׁנָה וְעַד בֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה
וְהָיָה עֲרֶכְךָ חֲמִשִּׁים שָׁקֶל כֶּסֶף בְּשָׁקֶל הַקֹּדֶשׁ"

זכר שגילו בין עשרים לשישים שנה ונדר לבדק הבית את ערכו, או
אדם מישראל שנדר לבדק הבית את הערך שנקבע בתורה עבור איש
שגילו בין עשרים לשישים שנה - עליו להביא חמישים שקלים.
נשאל: כיצד ניתן לתת ערך לאדם, הרי שוויו של אדם לא יסולא בפז
ובזהב רב?

נענה, שהערך שהתורה קובעת, איננו נמדד לפי ערכו האמיתי של
האדם אלא לפי ערך המעשה והעבודה, שביכולתו של אדם לעשות,
וכדברי האברבנאל: "מפני זה שם [העריך] הזכר בהיותו מבין עשרים שנה
עד ששים שנה, שהוא בכל כוחו ודעתו".

נאמר בפסוק ד: "וְאִם נִקְבְּהָ הוּא וְהָיָה עֲרֶכְךָ שְׁלֹשִׁים שָׁקֶל"

אם האדם, שהנודר נדר את ערכו, היא אישה בגיל שבין עשרים
לשישים שנה, עליו לשלם שלושים שקלים.

נסביר שערכה של האישה הוא פחות מן האיש, מפני שכוח עבודתה
חלש יותר, כדברי האברבנאל: "כי על הרוב שתי נשים לא יהיה להם כח
לעבוד ולמשא כי אם כאיש אחד בעל כח".

נשאל: מדוע קבעה התורה את אותו הסכום לכל בני הגיל - עשרים
עד שישים, הרי סוף סוף יש הבדל בין בני האדם השונים בכוח ובדעת?
לכאורה מן הדין היה שהכהן יעריך כל אחד לפי כוחו ודעתו?

על שאלה זו הביא האברבנאל שלוש תשובות:

א. התורה רצתה ללמד יחס של כבוד אל האדם, שהוא מבחר הבריאה ואיננו כבהמות, לכן אין ראוי שהכהן יעריך כל אחד כפי כוחו, אלא שיהיה ערך קבוע לכולם, ובלשונו: "זהנה בנדרים אשר כאלה לא רצתה התורה שיעריך הכהן את נפשות בני אדם כאילו הם סוס או חמור..."

ב. התורה רצתה לתת כבוד לאדם, שנפשו של אדם מישראל יקרה אצל ה' ואיננו כעבד שכל חייו נמדדים לפי יכולות עבודתו, ובלשונו: "גם שלא היה ראוי שיעריכו בני ישראל בערך העבדים, כמה שווה כל אחד מהם לעבוד ולמשא, כי יהיה זה גנאי וחרפה רצופה לאיש אשר לו נפש יקרה".

ג. שלא לגרום קנאה ומחלוקת בין בני אדם, ובלשונו: "וגם שימשך מזה קנאת איש מרעהו, שבהיות הכהן מעריך אדם אחד הרבה לפי שכלו, ואחר משנותיו [מאותו גיל] יעריך דבר מועט, יתכבד האחד יותר מדאי ויתבוזה האחר יותר מדאי".

ניתן להוסיף על כך שגם אם יכולות העבודה הן אלו שקובעות, עדיין קשה להגיע לסכום קבוע, כי יש אנשים שאמנם הם חלשים בגופם, אך הם מוכשרים מאוד בתחומים אחרים שיכולים להביא רווחים גדולים ביותר.

לימוד זה מפגיש אותנו עם מעלת האדם בכלל ואדם מישראל בפרט, ועם הדאגה לשלום בין איש לרעהו, שלא יקנאו איש באחיו.

נאמר בפסוק ה': "וְאִם מִבֵּן חֲמֵשׁ שָׁנִים וְעַד בֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וְהָיָה עִרְכָּךְ הַזֵּכֶר עֶשְׂרִים שָׁקָלִים וְלִנְקָבָה עֶשְׂרֵת שָׁקָלִים"

אם האדם שנדר ערכו הוא מבן חמש ועד בן עשרים שנה, יהיה ערך הזכר עשרים שקל וערך הנקבה עשרה שקלים.

נאמר בפסוק ז: "וְאִם מִבֶּן שְׁשִׁים שָׁנָה וּמֵעֵלָּה אִם זָכָר וְהָיָה עֲרֵפֶדְךָ חֲמֹשֶׁה עֶשְׂרֵת שָׁקֶל וְלִנְקֵבָה עֶשְׂרֵה שָׁקֶלִים"

אם אדם נדר ערכו, והוא מבן שישים שנה ומעלה, עליו לשלם חמישה עשר שקלים, ונקבה בגיל זה משלמת עשרה שקלים. נסב את תשומת ליבם של הילדים לכך שבגיל המבוגר יותר, ערך העבודה של האישה קרוב יותר לזה של האיש. הסיבה לכך היא שבגיל זה כוחו של הגבר יורד, ואילו האישה ממשיכה להחזיק את הבית, וכדברי רש"י:

"כשמגיע לימי הזקנה, האשה קרובה להחשב כאיש, לפיכך האיש פוחת והאשה אינה פוחתת אלא שליש בערכה [בגיל עשרים - ערכה שלושים שקלים, ומגיל שישים - ערכה שליש מזה, עשרה שקלים]. דאמרי אינשי: סבא בביתא - פחא בביתא, סבתא בביתא - סימא בביתא, וסימא טבא בביתא".

רש"י מביא פתגם השגור בפי הבריות, ומשמעותו: זקן בבית - שבר בבית, זקנה בבית - אוצר בבית וסימן טוב בבית. כלומר בדרך כלל האיש בצעירותו עוסק במלאכות שיש בהם עמל וטורח, וכשמזדקן נעשה תשוש, וישיבתו בבית גורמת שבר ואנחה, אולם האישה עוסקת בעיקר בצרכי הבית, לכן נשמר כוחה גם בזקנותה.

נאמר בפסוק ח: "וְאִם מֶדֶד הוּא מֵעֲרֵפֶדְךָ וְהֶעֱמִידוּ לְפָנַי הַפְּהִין וְהֶעֱרִיף אֶתֹּו הַפְּהִין עַל פִּי אֲשֶׁר תִּשָּׂיג יַד הַנֹּדֵד יַעֲרִיכְנוּ הַפְּהִין"

אם הנודר עני ואין לו מספיק כדי לשלם את נדרו, מביאים את הנערך ומעמידים אותו לפני הכהן כדי שיעריך שוב את ערכו, לא לפי הסכום הקצוב בתורה אלא לפי יכולתו הכלכלית של העני. הכהן קובע אלו נכסים צריך העני למכור כדי לשלם את נדרו, ודואג שיישארו לו הדברים הבסיסיים שצריך לחייו ולצרכי פרנסתו, כמבואר ברש"י.

בפסוק זה נדגיש את התחשבותה של התורה בעניי, שמשלם כפי יכולתו ואינו נדרש ללוות כסף או למכור את כל נכסיו.

איסור תמורה (פסוקים ט-י)

נאמר **בפסוקים ט-י**: "וְאִם בְּהֵמָה אֲשֶׁר יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קָרְבָּן לַיהוָה כָּל אֲשֶׁר יִתֵּן מִמֶּנּוּ לַיהוָה יִהְיֶה קֹדֶשׁ. לֹא יִחְלִיפוּנּוּ וְלֹא יִמִּיר אֹתוֹ טוֹב בְּרָע אוֹ רָע בְּטוֹב וְאִם הֵמֵר יִמִּיר בְּהֵמָה בְּבֵהמָה וְהָיָה הוּא וְתַמּוּרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ"

פסוקים אלו מדברים על הקדשת בהמות הכשרות להקרבה לשם הקרבתן על המזבח (ולא לבדק הבית). התורה אוסרת להמיר [להחליף] בהמה שהוקדשה למזבח בבהמה אחרת. אם בכל זאת עבר אדם על האיסור והמיר, שתי הבהמות קדושות למזבח, ושתיהן קרבות לשם אותו סוג של קרבן.

התורה מדגישה שאפילו אם המקריב רוצה להמיר קדושת בהמה רעה וכחושה בבהמה טובה וחזקה - אסור הדבר.

נשאל: מדוע אי אפשר להמיר בהמה רעה בבהמה טובה, הרי סוף סוף יהיה כבוד גדול יותר למזבח בהקרבת הבהמה הטובה? נענה, שברגע שמקדישים בהמה הבהמה מתקדשת ואי אפשר להחליפה, וכדברי האברבנאל: "כי הדבר שהוא קודש אין ראוי להשתמש ממנו לחולין".

והרלב"ג כתב: "והוא מה שציונו שלא לשנות הקדשים מקדושה לקדושה, וזה לתת מעלה גדולה בנפש לקדשים".

הלכה זו מלמדת על מעלת הקדשים, שאין להמיר את קדושתם כלל.

הקדשות (פסוקים יא-כו)

הקדשת בהמה טמאה (פסוקים יא-יג)

נאמר בפסוק יא: "וְאִם כָּל בְּהֵמָה טְמֵאָה אֲשֶׁר לֹא יִקְרִיבוּ מִמֶּנָּה קֶרְבָּן לַה'..."

אדם שמקדיש לבדק הבית בהמה טמאה (כגון חמור או סוס) שאינה קרבה על גבי המזבח, על הכהן להעריך את שווי הבהמה ולמכור אותה לכל מבקש. הכסף שיתקבל ממכירה זו יכנס לבדק הבית לצרכי תיקון ושיפוץ פגמים שנתגלו במבנים של בית המקדש.

נשאל: מדוע שאדם יקדיש בהמה טמאה לבית המקדש? נענה, שהדבר יכול לקרות למשל כשיש ברשותו של אדם סוס או חמור המשמשים לעבודתו, ומתוך אהבת ה' גדולה הוא מבקש להקדיש אותם, ובכך להביע את תודתו הגדולה לה'.

נאמר בפסוק יג: "וְאִם גָּאֵל יִגְאֹלָנָה וְיָסַף חֲמִישָׁתוֹ עַל עֶרְבָד" וכו'.

אם מקדיש הבהמה חפץ לקנות את הבהמה מיד ההקדש ובכך לפדותה, דינו שונה. עליו להוסיף חומש על דמי שוויה של הבהמה, וכך הדין גם אם הקדיש את ביתו (ראה פסוק יד) או את שדהו (ראה פסוק טו) וחפץ לפדות את קדושתם, וכדברי רש"י: "כבעלים החמיר הכתוב להוסיף חומש, וכן במקדיש בית וכן במקדיש את השדה".

דין זה שכשהבעלים מקדישים ומבקשים לפדות עליהם להוסיף חומש על הקרן, הוא חוק וגזירת מלך. מכך אנו למדים שמצוות ה' עם כל הטעמים שניתנו להן, יסודן בחוקים וגזירות.

הקדשת בית (פסוקים יד-טו)

נאמר **בפסוק יד**: "וְאִישׁ כִּי יִקְדַּשׁ אֶת בֵּיתוֹ קֹדֶשׁ לַה'..."

אדם המקדיש את ביתו לה' מובן מאליו שאין בכוונתו לנדב את ביתו לצרכי המקדש, שכן אין לגזבר בדק הבית מה לעשות בבית, אלא הכהן מוכר את הבית ומשתמש בכסף לצרכי המקדש. נשאל: מדוע המקדיש הקדיש את ביתו, ולא נידב סכום כסף השווה לערך ביתו?

נענה, בדומה למה שאמרנו לגבי בהמה, שבהקדשת ביתו חפץ המקדיש להביע את רצונו העז לתרום למקדש אפילו מרכושו החביב עליו ביותר.

תשובה נוספת ניתן להשיב לאור דברי האלשיך המובאים בפסוק ב'. אדם מקדיש את ביתו, כדי לבטא את רצונו הפנימי של המקדיש החפץ לקדש את ביתו ובכלל את כל הליכות חייו.

נשאל עוד: כיצד אדם יכול להקדיש את ביתו, הרי אסור לאדם להקדיש את כל רכושו (כפי שראינו בהקדמה)? נענה, שמדובר באדם עשיר מאוד שביתו איננו שווה חמישית מרכושו, ויש לו בתים נוספים.

הקדשת שדה (פסוקים טז-כה)

נאמר **בפסוק טז**: "וְאִם מִשְׂדֵּה אֲחֻזַּתוֹ יִקְדִּישׁ אִישׁ לַה' וְהָיָה עֶרְכָּב לְפִי זְרָעוֹ זֶרַע חֲמֹר שְׁעָרִים בְּחֻמְשֵׁים שְׁקָל כֶּסֶף"

המקדיש את שדהו ובא אדם אחר לפדותה מן ההקדש, משערים את ערך השדה לפי גודל שטחה, כמה ניתן לזרוע בה, ולא לפי טיב השדה. וכך הוא החשבון: שדה שראוי לזרוע בה פֹּר שְׁעוּרִים, פְּדִינָה בְּחֻמְשֵׁים שְׁקָלִים, ואם ראוי לזרוע בה חֲצִי פֹּר, נִפְדִּית בְּעֶשְׂרִים וְחֲמִישָׁה שְׁקָלִים, וכן הלאה, כמבואר ברש"י.

נסביר שהסיבה לכך שאיננו מתחשבים בטיב השדה היא גזירת הכתוב. אחר נביא את הסברו של האברבנאל, שכיוון שמדובר בנחלת ארץ אבותינו שוויה של ארץ האבות איננו נמדד לפי כמות התנובה, שכן ארץ ישראל עומדת במעלתה ובקדושתה.

נאמר **בפסוק יז**: "אם משנת היבל יקדיש שדהו פערפך יקום"

חשבון הערכת השדות המוזכר בפסוק הקודם נוהג בזמן שבעל השדה הקדיש את שדהו מיד אחרי שנת היובל, כך שנותרו עד שנת היובל הבאה ארבעים ותשע שנים.

נאמר **בפסוק יח**: "ואם אחר היבל יקדיש שדהו וחשב לו הפהן את הפסך על פי השנים הנותרת..."

אם בעל השדה מקדיש את שדהו לאחר שעברו כמה שנים משנת היובל, עורכים חשבון לפי סך השנים שנותרו עד היובל, וכך החשבון: אם מדובר בשדה שראוי לזרוע בה כור שעורים, מחלקים את חמישים השקלים לארבעים ותשע השנים (שנת החמישים לא בכלל, כי בה השדה כבר יוצאת מיד הקונה), כדי לחשב כמה שווה כל שנת תבואה. לפי החשבון יוצא ששנת תבואה שווה שקל ופונדיון (פרוטה). כדי להגיע לשווי השדה מכפילים את שווי שנת התבואה במספר השנים שנותרו עד היובל.

נאמר **בפסוק יט**: "ואם גאל יגאל את השדה המקדיש... וקם לו"

אם בעל השדה בעצמו חפץ לפדות את שדהו ולקנותה מן ההקדש, עליו להוסיף חומש על ערך השדה (חומש זה, פירושו רבע מסכום הקרן, אלא שהוא קרוי 'חומש' כי לאחר צירופו אל הקרן הריהו חומש מכלל הסכום).

במילים "וקם לו" רומזת התורה על מעלת השדה שהיתה ביד הקדש. נוכל להזכיר לילדים את הפסוק בחומש בראשית בפרשת חיי שרה, בו מתארת התורה כיצד קנה אברהם את השדה מעפרון החתי, ושם נאמר:

"ויקם שדה עפרון... לאברהם למקנה", ופירש רש"י שם: "תקומה היתה לו [לשדה] שיצא מיד הדיוט [עפרון] ליד מלך [אברהם]". כלומר המילים "ויקם לו" רומזות על מעלת השדה שהיתה בידי עפרון ("הדיוט") וכעת היא בידי אברהם ("מלך"). כעין זאת נסביר בפסוקנו, שיש תקומה ("ויקם לו") לשדה שהיתה בידי ההקדש. אחר נביא את דברי הנצי"ב הלומד ממילים אלו שאם בזמן הפדיון השדה היתה מלאה בתבואה, ראוי שבעל השדה ימכור את התבואה לשם מנחות, וזו לשונו:

"ויקם לו - לשון הקמה הוא במעלה, והוא, דאותה שדה שנקראת לשעה הקדש, אף על גב שננאלה שם הקודש עליה, לענין שאם גדלה בה תבואה, ראוי לעשות החיטים למוכרם בשביל קדושת הגוף למנחות".

נאמר בפסוק כ: "וְאִם לֹא יִגָּאֵל אֶת הַשְּׂדֵה וְאִם מָכַר אֶת הַשְּׂדֵה לְאִישׁ אַחֵר לֹא יִגָּאֵל עוֹד"

אם בעל השדה לשעבר לא יגאל את שדהו מיד ההקדש, או אם הגזבר (הממונה על ההקדש) מכר את השדה לאדם אחר מישראל, השדה לא תוכל להיפדות (להיגאל) עוד על ידי בעליה הראשונים.

נאמר בפסוק כא: "וְהָיָה הַשְּׂדֵה בְּצֵאתוֹ בִּיבֵל קֹדֶשׁ לַה' בְּשְׂדֵה הַחֵרֶם לְפָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ"

גם הפודה האחר לא יהיה הבעלים של השדה לעולם, אלא עד שנת היובל בלבד. כלומר כשהשדה תצא בשנת היובל מידי הקונה אותה מן ההקדש, היא אינה חוזרת לבעלים הראשון אלא תהיה קודש לה', כי מאחר שהבעלים לא גאל את השדה עד שנמכרה לאיש אחר, כאילו ויתר עליה.

שדה זו תהיה קדושה לה' כדין שדה חרם (שדה שהקדישה הבעלים בלשון 'חרם' ואמר: הרי שדה זו חרם לכהנים) שניתנת לכהנים לאחוזתה, כמבואר ברש"י.

נאמר **בפסוק כב: "וְאִם אֶת שְׂדֵה מִקְנֹתוֹ אֲשֶׁר לֹא מִשְׂדֵּה אַחֲזָתוֹ..."**

עד עתה דיברנו על מקדיש 'שדה אחוזה', שדה שהגיעה לבעליה בירושה דור אחר דור מאז ירושת הארץ. פסוק זה מדבר על מקדיש 'שדה מקנה', שדה שקנה אדם מחברו.

ההבדל בין השניים הוא ש'שדה מקנה' אינה ממש של הקונה, כי בעצם הוא לא קנה את השדה עצמה, שכן היא עתידה לחזור לבעליה בשנת היובל, אלא הוא קנה את מספר התבואות שלה עד שנת היובל.

נאמר **בפסוק כג: "וְחָשַׁב לוֹ הַכֹּהֵן אֶת מְכֹסֶת הָעֶרְכָּךְ עַד שְׁנַת הַיּוֹבֵל..."**

אדם שהקדיש 'שדה מקנה' וחפץ לגאול את השדה מיד ההקדש, על הכהן לערוך חשבון כמה שווה שדה זו עד היובל (וכלומר כמה ישלם עליה אדם על מנת לעבדה עד היובל), וסכום זה נותן הפודה כדי לפדותה.

נאמר **בפסוק כד: "בְּשְׁנַת הַיּוֹבֵל יָשׁוּב הַשְּׂדֵה לְאִשְׁרֵי קָנָהוּ מֵאֲתוֹ..."**

בשונה מ'שדה אחוזה', 'שדה מקנה' אינה ניתנת לכהנים אם לא גאלה המקדיש מיד הגזבר (הממונה על ההקדש), או אם הגזבר מכר את השדה לאדם אחר מישראל, אלא השדה חוזרת לבעליה הראשון. את הסיבה לכך מבאר **האברבנאל: "כי היה הרצון האלקי שכל אדם יחזיק באחוזת ירושתו כמו שניתנה לו מאת האלקים עוד כל ימי הארץ."**

כלומר בכניסה לארץ נתחלקה הארץ בגורל על פי ה', וכל שבט קיבל את חלקו. חלק זה הוא מתנת ה' לעולם, ועל כן חלק זה חוזר לבעליו הראשון.

נשאל: אם כן מדוע ב'שדה אחוזה', כשבעל השדה לא גאל את השדה מיד ההקדש, השדה ביובל ניתנת לכהנים?

נשיב שאדם שהקדיש את נחלת אבותיו ולא גאלה, גילה בדעתו שחפץ להעבירה לרשות ההקדש באופן מוחלט, אולם יתכן לומר שזו גזירת הכתוב.

נאמר **בפסוק כה**: "וְכָל עֲרֶבֶד יִהְיֶה בְשֶׁקֶל הַקֹּדֶשׁ..."

בכל מקום בתורה בו מוזכרים שקלים ונאמר "עֲרֶבֶד", סימן הוא שמדובר בשקל הידוע, ששוויו 'עשרים גרה', כמבואר ברש"י.

קדושת בכור (פסוקים כו-כז)

נאמר **בפסוק כו**: "אֵד בְּכוֹר אֲשֶׁר יִבְרָ לָהּ בְּבִהְמָה לֹא יִקְדֵּשׁ אִישׁ אֹתוֹ..."

בכור בהמה טהורה (זכר מבקר וצאן, שנולד ראשון לאמו) הינו קדוש משעה שיצא מרחם אמו, ונותנים אותו לכהן. אין להקדיש בכור זה למזבח, מפני שכבר משעת ההמלטה הוא שייך לכהן ואם יבוא כעת בעל הבהמה הממליטה ויקדיש את הולד לקרבן, ישלול בכך את היות הולד של הכהן כבר משעת ההמלטה, וכדברי הרמב"ן: "והנכון שיאמר אין צריך להקדיש אותו, כי אם הוא שור או שה, לה' הוא מעצמו, והנה הוא כמו שלילות (שלילת מעשה ההקדשה)".

נלמד את הילדים שני דינים מרכזיים שנוהגים בבכור בהמה (ראה דברים טו, יט-כג): צריך לנהוג בו קדושה ולא לעבוד בו בחרישה ובמשא וכדומה, ואסור לגזוז את צמרו.

לאחר מכן נביא את דברי רש"י שאסור להקדיש את בכור הבהמה לקרבן אחר, כי הבכור כבר קדוש מאליו לקרבן בכור, ואי אפשר להוסיף עליו קדושה אחרת (ראה רשב"ם).

נאמר **בפסוק כז**: "וְאִם בְּבִהְמָה הַטְּמֵאָה וּפְדָה בְּעֶרְבֶד וְיִסַּף חֲמִשָּׁתוֹ עָלָיו..."

אדם שהקדיש בהמה טמאה (אין מדובר כאן על בכור. ראה רש"י), כמו סוס או חמור, לבדק הבית, עליו לפדות אותה מידי ההקדש על ידי תשלום ערכה כפי שיקבע גזבר ההקדש, ויוסיף המקדיש חומש. אם המקדיש לא מעוניין לפדות את בהמתו, תמכר הבהמה על ידי הגזבר לכל אדם, לפי הערך שקבע הגזבר, בלי תוספת חומש.

חרמים (פסוקים כח-כט)

נאמר בפסוק כח: "אֵךְ כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יִחַרֵם אִישׁ לֵה' מִכֹּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאָדָם וּבְהֵמָה וּמִשְׁדֵּה אֲחֻזָּתוֹ לֹא יִמְכַר וְלֹא יִגָּאֵל..."

"חרם" הוא סוג של נדרי הקדש. מדובר בנכס שהוקדש בלשון 'חרם' אך לא פורש למי הוקדש, אם לבדק הבית או לכהנים. ישנם שני סוגי חרמים:

א. "חרמי בדק הבית", כלומר: נכסים שהוקדשו לבית המקדש, לבדק הבית, בלשון חרם (כגון שאמר: "נכסים אלו חרם לבדק הבית", או "חרם לשמים"), שהם נפדים בשוויים ככל הקדש, והדמים נופלים לתיקון בנייני בית המקדש.

ב. "חרמי כהנים", כלומר: נכסים שהוקדשו לכהנים בלשון חרם (כגון שאמר: "נכסים אלו חרם לכהנים"), שאין להם פדיון, אלא ניתנים לכהנים.

"כָּל חֵרֶם קִדְּשׁ קִדְּשִׁים הוּא לֵה'"

כל זמן שהחרם ברשות הבעלים שהחרים אותו הרי הוא קודש קדשים, אולם מרגע שנתנו לכהן הרי הוא כחולין ביד הכהן, ויכול הכהן למוכרו למי שירצה.

דין זה ששדה שמוקדשת לה' ניתנת לכהנים מלמד על מעלת הכהונה, וכדברי הרלב"ג: "כי הרבה מה שיתעוררו האנשים לתת מהונם בזה האופן לזאת המשפחה הנכבדת אשר כל מנמת פניהם הוא לעבודת ה' יתעלה".

נאמר בפסוק כט: "כָּל חֵרֶם אֲשֶׁר יִחַרֵם מִן הָאָדָם לֹא יִפְדֶּה מוֹת יוֹמָת"

לפי פשוטו של מקרא נראה כאילו מדובר על אדם שהקדיש את עבדו בלשון חרם, והתורה מלמדת שדין המוחרם למיתה. הבנה זו היא קשה כמובן: מה עשה המוחרם שנגזרה עליו מיתה?

ועוד: הבנה זו סותרת את מה שלמדנו בפסוק הקודם, שם נאמר שאדם שהקדיש את עבדו בלשון חרם, העבד קודש לה' וניתן לכהנים:

על כרחנו אין להבין את הפסוק כפשוטו. נסביר את הפסוק בשני אופנים:

א. משמעות המילה 'חָרֵם' שבפסוק זה שונה מה'חָרֵם' המוזכר בפסוק הקודם. בפסוק הקודם 'חָרֵם' הוא לשון של הקדש ואילו בפסוקנו 'חָרֵם' הוא הטלת דין מוות. וכדברי רס"ג: "וכל מושמד המחויב השמדה לא יפדה אלא מות יומת".

ומעין זה ברשב"ם: "אדם שיתחייב מיתת בית דין, אין לו פדיון". לפי זה משמעות הפסוק היא, שכשם שאדם שהוחרם ויצא דינו למיתה בבית דין, כך אם עבד עבודה זרה ונידון בבית דין למיתה, חייבים להרגו ואין אפשרות לפדותו בכופר, כך גם עבד שהוחרם והוקדש לה', הרי הוא ניתן לכהנים, ואין כל דרך לפדותו.

ב. משמעות הפסוק היא 'חָרֵם' במונח של הקדש, אלא שהפסוק מדבר במלחמה על אויבים, שכשלוחמים מישראל נודרים להחרים את העיר עליה הם נלחמים אין כוונתם לתת לכהנים את אנשי העיר אלא להשמידם, וכדברי הרמב"ן: "המחרים אדם מן האדם שאינו שלו, כגון הנלחמים על אויביהם ונודרים נדר: 'אם נתן תתן את העם הזה בידי והחרמתי את עריהם' - ימותו כל האדם הנמצא בהם, והמעם שאין דעת הנודר בן לתתו לכהנים רק [אלא] שיהיה הכל אסור בהנאה, כי נתכוון להכרית האויבים ולכלותם". בהמשך דבריו לומד הרמב"ן מפסוק זה דין מיוחד: כל מלך בישראל או סנהדרין גדולה שהטילו חרם על איזה דבר - העובר על החרם חייב מיתה.

לפי הרמב"ן, מפסוק זה למד פינחס לחייב מיתה את יושבי יבש גלעד שעברו על שבועת הקהל (ראה שופטים פרק כא), ומכאן למד גם שאול לחייב מיתה את יונתן בנו שעבר על שבועתו במלחמה.

מעשר שני (פסוקים ל-לא)

נאמר **בפסוק ל:** "וְכֹל מַעֲשֵׂר הָאָרֶץ מִזֶּרַע הָאָרֶץ מִפְּרֵי הָעֵץ..."

כאן, לראשונה בתורה, אנו פוגשים את דין המעשר הנכלל בדיני תרומות ומעשרות. התורה מצווה להפריש מן היבול החקלאי הגדל בארץ ישראל תרומות ומעשרות עבור הכהנים, הלויים והעניים בישראל:

תחילה יש להפריש **תרומה גדולה** (כמות כל שהיא) עבור הכהן. לאחר מכן מפרישים **מעשר ראשון** - עשרה אחוזים מן הפירות עבור הלוי.

הלוי מצווה להפריש ממה שקיבל **תרומת מעשר** (עשירית) לכהן. לבסוף מפרישים **מעשר שני** או **מעשר עני** - בשנה הראשונה, השניה, הרביעית והחמישית למנין שנות מחזור השמיטה, מפריש החקלאי עשירית מן התבואה שנותרה ואוכל אותה בירושלים בקדושה ובטהרה, וזהו מעשר שני, ובשנה השלישית והשישית למחזור השמיטה, במקום מעשר שני, מפרישים מעשר ונותנים אותו לעניים, וזהו מעשר עני. מעשר שני יוצא דופן משאר המעשרות בכך שנשאר אצל הבעלים, ובו עוסקים הפסוקים הבאים, כמבואר **ברש"י:** "וכל מעשר הארץ - במעשר שני הכתוב מדבר".

בפסוקים אלו התורה מלמדת שהמעשר הוא קודש לה', אך אינה מפרטת מה עושים בו. דיני מעשר שני מפורטים בחומש דברים בפרשת ראה (יד, כב-כו).

נסביר שהמילה 'מעשר' באה מהמילה 'עשר', ומובנה שצריך להפריש עשירית מהיבול.

התורה מונה שני סוגי יבול שמהם מביאים מעשר שני: זרע הארץ ופרי העץ.

הראשונים נחלקו בפירוש הפסוק:

לפי רש"י: 'זרע הארץ' אלה חמשת מיני דגן ו'פרי העץ' הוא יין ושמן

העשויים מענבים וזיתים. לשיטתו רק חמשת מיני דגן ויין ושמן חייבים במעשר מן התורה, בעוד שאר הזרעונים הם בכלל 'קטניות' ואין חיובם במעשר אלא מדרבנן.

והרמב"ם (הלכות תרומות פרק ב הלכה א) סובר ש'פרי העץ' כולל את כל הפירות, וכל הפירות חייבים במעשר מן התורה.

בספר דברים (יד, כג) נאמר לגבי מעשר שני: "וְאָכַלְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ בְּמִקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר לְשֶׁכֶן שְׁמוֹ שָׁם מְעֵשֶׂר דִּגְגָנְךָ תִּירְשֶׁךָ וְיִצְהָרְךָ...". כלומר מעשר שני לא ניתן אלא לבעליו ועליו להיאכל לפני ה' בירושלים בקדושה ובטהרה.

נשאל: מדוע צייתה התורה לאוכלו דווקא בירושלים? בעקבות שאלה זו נביא את המשך הפסוק שם: "לְמַעַן תִּלְמַד לְיִרְאָה אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כָּל הַיָּמִים".

מובן אם כן, שאכילת מעשר שני דווקא בירושלים היא כדי שנלמד ליראה את ה', וכך כתב התוספות במסכת בבא בתרא (דף כא עמוד א): "בדררשינן בספרי: 'למען תלמד ליראה' ונו' - גדול מעשר שני שמביא לירי תלמוד, לפי שהיה [מביא המעשר] עומד בירושלים עד שיאכל מעשר שני שלו, והיה רואה שכולם [בהנים] עוסקים במלאכת שמים ובעבודה, היה גם הוא מכוון ליראת שמים ועוסק בתורה".

אחר נביא את דברי בעל **ספר החינוך** (מצוה שס) שכתב:

"שהאל-ברוך הוא בחר בעם ישראל וחפץ למען צדקו להיות כולם עוסקי תורתו ויודעי שמו, ובחכמתו משכם במצוה זו למען ילמדו ויקחו מוסר, כי יודע אלקים שרוב בני אדם נמשכים אחר החומר... ולא יתנו נפשם בעמל התורה ועסקה תמיד, על כן סבב בתבונתו ונתן להם מקום שידעו הכל דברי תורתו... ולכן בהעלות כל איש מעשר כל בקר וצאן של שנה שנה במקום שעסק החכמה והתורה שם והוא ירושלים ששם הסנהדרין יודעי דעת ומביני מדע, וכמו כן נעלה לשם מעשר תבואתנו בארבע שני השמיטה, כמו שידוע שמעשר שני נאכל שם... או ילך שם בעל הממון בעצמו ללמוד

תורה, או ישלח לשם אחד מבניו שילמוד שם, ויהיה ניוון באותן פירות, ומתוך כך יהיה בכל בית ובית מכל ישראל איש חכם יודע התורה אשר ילמד בחכמתו כל בית אביו, ובכך תמלא הארץ דעה את ה'".

- מדברי התוספות ובעל ספר החינוך עולות הנקודות הבאות:
- א. ירושלים היא מקום החכמה, כי בה יושבים הכהנים והסנהדרין גדולי החכמים ועוסקים בתורה תדיר.
 - ב. מטרת העלאת הפירות לירושלים היא כדי להפגיש את בני ישראל עם הכהנים וגדולי התורה.
 - ג. עשירית מהפירות עשויה להיות כמות גדולה הדורשת שהייה ממושכת בירושלים, ומטרת השהייה הממושכת היא לקבוע דירתנו במקום של תורה ולחזק בקרבנו את יראת השמים.
 - ד. העליה לירושלים על ידי נציג מכל משפחה מביאה לכך שבכל משפחה יהיו אנשי תורה.
 - ה. כשיש תלמידי חכמים בכל משפחה הבית כולו מתחזק בתורה וביראת שמים.

"לה' הוא קדש לה'"

כתב רש"י: "לה' הוא - קנאו השם, ומשולחנו ציוה לך לעלות ולאכול בירושלים".

אף על פי שמעשר שני נאכל לכל אדם קראו הכתוב 'לה' הוא', כי המעשר הוא קודש לה', אלא שה' נותן לנו מתנה מחלקו ומצווה אותנו לעלות ולאכול מן המעשר בירושלים.

מדברי רש"י אנו למדים על גודל החיבה של ה' לעמו. ה' מזמין את ישראל לירושלים עירו כדי לאכול משולחנו של מלך, כאב המזמין את בניו לסעוד סמוך לשולחנו.

נתאר בפני הילדים את השמחה הגדולה המלווה את העולים לירושלים עם סלי הפירות בהם ברכם ה'. מתוך התרגשות גדולה סועדים מביאי פירות המעשר על שולחנו של מלך בקדושה ובטהרה, ובאווירה של ירושלים עיר הקודש מתחזקים באהבת ה' וביראתו ובלימוד התורה הקדושה.

נאמר בפסוק לא: "וְאִם גָּאֵל יִגְאֹל אִישׁ מִמַּעֲשְׂרוֹ..."

פסוק זה מדבר על אדם שקשה לו להעלות את פירות המעשר לירושלים, שכן יש לו יבול רב או שחושש שעד שיגיע לירושלים היבול יתקלקל, ובמקרה זה נתנה התורה אפשרות לפדות את המעשר בכסף, כלומר מעבירים את הקדושה שחלה על הפירות לכסף והפירות יורדים מקדושתם, נעשים חולין ומותרים באכילה בכל מקום.

מעשה הפדיון נעשה כך:

הפודה מביא כסף בשווי הפירות, ואומר: מעתה תחול קדושת הפירות על המעות שלפני. מכאן ואילך יצאו הפירות לחולין, והכסף התקדש. את הכסף מעלים לירושלים וקונים בו קרבנות שלמים או שאר מצרכי מזון, כדי לאוכלם בירושלים, כדין מעשר שני, כפי שנאמר בחומש דברים (יד כו): "וְנִתְּתָה הַכֶּסֶף בְּכֹל אֲשֶׁר תִּאֱמָר נִפְשֶׁךָ בְּבִקְרֹתַי וּבִצְאֹן וּבִיַּיִן וּבִשְׂכָר וּבְכֹל אֲשֶׁר תִּשְׁאַלְךָ נִפְשֶׁךָ וְאָכַלְתָּ שֵׁם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֶיךָ וְשִׂמַחְתָּ אֹתָהּ וּבֵיתְךָ".

"חֲמִשִּׁיתוּ יֶסֶף עֲלֵיו"

על פודה הפירות להוסיף חומש על הקרן, וזוהי גזירת הכתוב.

מעשר בהמה (פסוקים לב-לג)

נאמר בפסוק לב: "וְכָל מַעֲשֵׂר בְּקָר וְצֹאן פֶּלֶאֱשֶׁר יַעֲבֹד תַּחַת הַשָּׁבֶט הָעֵשִׂירִי יִהְיֶה קִדָּשׁ לַיהוָה"

פסוק זה מלמדנו על מצוות מעשר בהמה. מצות עשה מן התורה להפריש עשירית מן הבהמות הטהורות הנולדות בעדרו של אדם בכל שנה ושנה, כמבואר ברש"י: "כשבא לעשרן, מוציאן בפתח, זה אחר זה, והעשירי מכה בשבט צבועה בסיקרא, להיות ניכר שהוא מעשר. בן עושה למלאים ועגלים של כל שנה ושנה".

כלומר בעל העדר כונס את בהמותיו למקום אחד, ופותח לפניהן פתח צר שרק בהמה אחת יכולה לעבור דרכו, וכך מוציא דרך פתח זה בהמה אחרי בהמה, תוך שהוא מונה אותן אחת אחת. כאשר הבעלים מגיע לבהמה העשירית הוא מסמן אותה בצבע אדום, וממשיך כך בעשירייה הבאה, וכן הלאה על זה הדרך.

לפי הסימן יוכל הבעלים להבחין בסוף הספירה אלו בהמות קדושות בקדושת מעשר, וכפי שכתב הרמב"ם (הלכות בכורות פרק ו הלכה א):

"מצות עשה להפריש אחד מעשרה מכל בהמות טהורות שיוולדו לאדם בכל שנה ושנה, ואין מצוה זו נוהגת אלא בבקר וצאן בלבד".

ובהמשך (פרק ז הלכה א) כתב:

"כיצד עושה? בונם כל המלאים או כל העגלים לדיר, ועושה לו פתח קטן כדי שלא יצאו שנים כאחד... וכשיצאו מן הדיר זה אחר זה מתחיל ומונה אותן בשבט - א, ב, ג, ד, ה, ו, ז, ח, ט, והיוצא עשירי בין זכר בין נקבה... סוקרו [צובעו] בסיקרא [בצבע אדום], ואומר: הרי זה מעשר".

נאמר לילדים שראש השנה לענין מעשר בהמה הוא בא' אלול וראה מסכת ראש השנה פרק א משנה א, כלומר שמונים את כל הטלאים שנולדו מא' אלול עד לסוף חודש אב שבשנה שאחריו.

נוסיף ונסביר שהקדשת כל בהמה עשירית לה' מדי שנה באה להורות שלמעשה כל אשר לאדם הוא מאיתו יתברך, ועלינו להודות לו שוב ושוב על גודל טובו וחסדו, וכדברי הרש"ר הירש:

"נמצאת אומר - מעשר בהמה מכמא שריבוי הנכסים, וגם הנכם האחרון שנולד מן הרכוש שכבר זכה בו, הכל תלוי בכרכת ה'... שכרכת כל בית יחד תלויה בהשגחתו המיוחדת של ה'".

הקביעה שדווקא הבהמה העשירית היא קודש לה' (ולא התשיעית או האחת עשרה) היא גזירת הכתוב, וכך נאמר לילדים. עם זאת נדע שהמפרשים מצאו רמזים עמוקים ונסתרים בהקדשת הבהמה העשירית, וכפי שכתב בעל העקידת יצחק:

"כי ימנו אחד לאחד עד תשעה והעשירי הוא לקוח לשם ה', יתכוננו בו בינה בסדר המערכות הנמצאות וכולן אשר הם על זה המספר, ויבואו לראות כי הכל מאתו יתברך אשר הוא המעלה העשירית וקודש הקדשים, וישביל וידע כי קשר אמיץ יש לאומתינו זאת עם הקדושה העליונה ההיא".

נאמר בפסוק לג: "לא יבקר בין טוב לרע ולא ימירנו..."

בשעה שבעל העדר מפריש כל בהמה עשירית מעדרו, לא יבחין בין בהמה טובה לבין בהמה רעה, וגם אם הבהמה העשירית שעברה היא כחושה או בעלת מום, לא יבחר במקומה בהמה משובחת כך היא גזירת הכתוב.

את המעשר שוחטים בעזרה ומקריבים את אימוריו, ושאר בשרו נאכל לבעלים בירושלים כשאר קדשים קלים. כמוכן אם המעשר הוא בעל מום, אין מקריבים אותו, אלא נוהגים בו קדושת מעשר (אין מוכרים את בשרו בחנות, אין גוזזים את צמרו ואין עובדים בו) ומותר לאכלו בכל מקום, כמבואר ברש"י.

”וְאִם הָמָר יִמְרְנוּ וְהָיָה הוּא וְתִמְוֶרְתּוֹ יִהְיֶה קֹדֶשׁ לֹא יִגָּאֵל”

אם בכל זאת ימיר את הבהמה העשירית באחרת, שתי הבהמות קדושות ואי אפשר לפדות בכסף אף אחת מהן. טעם הדבר מבואר בפסוקים העוסקים באיסור תמורה, וכפי שבארנו שם נבאר גם כאן: לפי האברבנאל, ברגע שמקדישים בהמה, הבהמה מתקדשת ואי אפשר להוריד מקדושתה, ולפי הרלב"ג, משום מעלת הקדשים נצטוונו לא לשנות מקדושתם.

סיום הספר (פסוק לד)

נאמר בפסוק לד: ”אֱלֹהֵי הַמִּצְוֹת אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהַר סִינַי”

בחתומת הספר נביא את דברי חכמינו ז"ל שדרשו בתורת כהנים:

”אלה המצוות - שאין נביא רשאי לחדש דבר מעתה.

אשר צוה ה' את משה - כדאי השליח לשולחו.

את משה אל בני ישראל - כדאי השליח למי שנשתלח אצלו.

אל בני ישראל - זכות ישראל גרמה.

בהר סיני - שכולן נאמרו בסיני”.

מדרשה זו אנו לומדים מספר לימודים חשובים:

א. מלבד משה רבנו אין נביא שיכול להוסיף מצוה על מצוות התורה.

ב. משה רבנו היה שליח ראוי ונאמן ומסר את מצוות התורה בדיוק כפי שנצטווה.

ג. ראוי משה רבנו להיות שליחו של הקדוש ברוך הוא עבור עם

הקודש, עמו של ה'.

ד. זכות ישראל גרמה שיהיה להם מנהיג ראוי כמשה.

ה. המצוות כולן ניתנו מפי ה' בהר סיני.

המסרים העולים מפרק כז

פתיחה:

1. **כבוד ה'** - אדם נודר מממונו ומרכושו לבית המקדש כדי לכבד את ה'.
2. **התגברות על היצר** - אדם מחייב את עצמו בעזרת נדר כדי להתגבר על יצר הקמצנות.
3. **דיני נדרים שייכים לפרט** - ספר ויקרא מוקדש בעיקרו למצוות הנוגעות לכלל האומה, ורק בסופו אנו מוצאים ציוויים פרטיים כמו ערכים והקדשות.
4. **אחריות כלכלית** - אסור לאדם להקדיש לה' יותר מחמישית מרכושו.
5. **כוח הדיבור** - א. האדם התייחד מכל הנבראים בכוח הדיבור. ב. הדיבור נחשב כמעשה, לכן אדם שנדר נדר חייב לקיימו, ואדם שהקדיש חפץ, חפצו עובר לרשות ההקדש גם בלא מעשה קנין.
6. **מעלת הכהן** - הכהן נוהג בזהירות ובאחריות כלפי נכסי ההקדש.
7. **מצוות ה' הן חוק וגזירת מלך** - עיקרן של המצוות הוא חוק, דבר שבא לידי ביטוי באופן מיוחד בדיני ערכים והקדשות.

ערכין:

1. **התחזקות בעבודת ה'** - אדם נודר ממון כערכו, ובכך מביא לידי ביטוי את רצונו להשתנות ולהתקדש בעבודת ה'.
2. **מעלת האדם ומעלת ישראל** - התורה לא מעריכה אדם לפי כוחו (כערכם של בהמות), אלא קוצבת ערך קבוע לכל האנשים שגילם בין עשרים לשישים.

המסרים העולים מפרק כז

3. **שלום הבריות** - התורה לא מעריכה אדם לפי כוחו, כדי לא לגרום קנאה בין איש לרעהו.
4. **התורה חסה על ממונם של ישראל** - עני משלם לפי יכולתו ואיננו מצווה ללוות כסף או למכור כל נכסיו.
5. **דינים שיסודם בגזירת מלך**: א. הערך משתנה לפי הגיל.
ב. הבדלי השווי בין זכר לנקבה.
ג. עצם ההכרעה בנוגע לשוויו של אדם.

הקדשות:

1. **מעלת ההקדש**: א. אדם שהקדיש בהמה - אין ביכולתו להמיר אותה בבהמה אחרת גם אם היא טובה יותר.
ב. שדה שהוקדשה, גם לאחר פדיונה, ראוי למכור את החיטים שגדלו בה לשם מנחות.
2. **מעלת הארץ** - אין מעריכים את הארץ לפי תנובתה אלא לפי ערך קבוע.
3. **דינים שיסודם בגזירת מלך** - א. אופן הערכת 'שדה אחוזה' לעומת 'שדה מקנה'.
ב. כשבעל השדה פודה הקדש, עליו להוסיף חומש על הקרן, ואם אדם אחר פודה אינו מוסיף חומש.
ג. תוספת היא חומש בדווקא.
ד. ההבדל בין בעל 'שדה אחוזה' שהקדיש את שדהו ולא גאלה, לבעל 'שדה מקנה' שהקדיש את שדהו ולא גאלה לענין יציאה ביובל.

חרמין:

1. **מעלת הכהנים** - שדה שהוחרמה ונעשתה קודש לה' ניתנת לכהנים.
2. **חומרת חייבי מיתה** - אדם שנפסק דינו למיתה באחת ממיתות בית דין, אי אפשר לפדותו בכופר, אף אם נותנים בעדו ממון רב.

3. השמדת אויבי ישראל - אם ישראל נדרו בשעת מלחמה 'להחרים' את ערי אויביהם, כוונתם בזה היא להמית את האויבים.
4. תוקף דיני משפט המלך או הסנהדרין - למלך וסנהדרין סמכות להחרים את אנשי העיר ולגזור גזירות ותקנות לטובת כלל ישראל.

מעשר שני:

1. מעלת ירושלים - ירושלים היא מקום התורה, החכמה ועבודת המקדש, והיא מקרינה על היושבים בה אהבת תורה ויראת שמים.
2. תלמוד תורה - התורה צייתה להעלות פירות מעשר שני לירושלים כדי שהעולים יפגשו עם גדולי התורה שבירושלים וילמדו מהם תורה.
3. השפעת תלמידי החכמים - עם אכילת המעשר בירושלים מנצלים העולים את שהותם ללימוד תורה, ובשובם לבתיהם מלמדים את בני הבית ומשפיעים עליהם לטובה.
4. הודיה לה' - הפרשת מעשר שני מהפירות מביאה את האדם להודות לה' על הברכה שנותן בתבואה ובפירות.
5. אהבת ה' לעמו - ה' מזמין את ישראל לאכול מן הפירות הקדושים בירושלים, סמוך לשולחנו.
6. מעלת ארץ ישראל - פירותיה קדושים ואדם שנטמא אסור באכילתם.
7. קדושת פירות מעשר שני - א. הפירות נאכלים רק בירושלים.
ב. אסור לאדם טמא לאכול מהם.
ג. בכסף מעשר שני אסור לקנות דבר מלבד אוכל לאוכלו בירושלים.

מעשר בהמה:

1. הודיה לה' - מפרישים ומקדישים אחת מכל עשר בהמות מדי שנה כדי להודות לה' על הברכה שנתן בבהמות.
2. מצוות ה' הן גזירות מלך - דווקא העשירי הוא קודש.
3. מעלת ההקדש - אין להמיר בהמת מעשר בבהמה אחרת.

סיום החומש:

1. נצחיות מצוות התורה - אין רשות לשום נביא להוסיף על מצוות התורה.
2. מעלת משה - ה' בחר במשה להיות שליח נאמן למסירת התורה.
3. מעלת ישראל - זכות ישראל גרמה שמשה רבנו יקבל את התורה עבורם.
4. אמיתת המצוות - המצוות כולן נאמרו למשה מפי ה' בהר סיני.

סיכום פרשת בחוקותי

בפרשת בהר למדנו על מצב האומה בזמנים מיוחדים, בשנת השמיטה ובשנת היובל, ובפרשתנו אנו לומדים על מצוות הנהגות כשעם ישראל במיטבו, עושים את רצון ה' ועמלים בתורה בקדושה ובטהרה. כשבני ישראל עושים רצונו של מקום, ה' מגלה את אהבתו לעמו, מברך אותם בברכות רבות וחשובות ומפרסמם לעיני כל האומות. אהבת ה' לעמו מתגלית על ידי השראת שכינתו בתוכנו, השגחתו עלינו מפני האויבים וקיום ההבטחות שהבטיח לאבות. ה' יצר את ישראל כדי שיעבדו אותו ויהוו דוגמא ומופת לכל העמים, והוא חפץ שמצבם של ישראל יישאר תמיד במיטבו ולא יחטאו ויעברו על דבריו, לכן הוא מזהיר ומתריע שאם יכשלו ישראל בחטא ויתרחקו מה' יבואו עליהם קללות שונות ומשונות. האריכות שבקללות מרתיעה ומאפשרת להבין את חומרת החטאים.

התורה מלמדת שגם כשישראל חוטאים ונענשים ח"ו, ה' מחכה שישובו אליו וזוכר להם את הברית שכרת עם אבותיהם. גם אם חלילה ישראל לא עושים תשובה, ה' לא עוזב אותם בגלות הקשה אלא שומר עליהם שלא יכלו, ולבסוף אף מכפר להם על ידי הגלות והייסורים ומגלה אהבתו אליהם בהשיבו אותם אל ארץ אבותיהם.

בסוף הפרשה עוסקת התורה באדם היחיד המרגיש צורך להתחזק בעבודת ה' ולכוף את יצרו, ונותנת לו אפשרות לכבד את ה' מהונו על ידי נדרי הקדש לבדק הבית לפי ערכו או ערך חברו, או הקדשת נכסיו בלשון הקדש או בלשון חרם.

לאחר מכן בא הצייווי על מעשר שני, קדושת בכור בהמה, ומעשר בהמה, המלמדים אותנו שכל השפע של האדם מגיע מברכת ה' ועל כן עלינו להודות לה' על כל טובותיו.

סיכום חומש ויקרא

בחתומת ספר שמות נפגשנו עם אהבת ה' לעמו בשכנו בתוכם - "וּכְבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן" (שמות מ, לה). מאותו היום (א' בניסן) ואילך נועד ה' במשכן עם משה רבנו וציווהו לדבר אל בני ישראל את דברי תורתו. בחומש ויקרא אנו נפגשים עם התפרטות השראת השכינה בקרב ישראל, "ושכנתי בתוכם".

בראשונה ציוה ה' את משה על הקרבנות, שעל ידם יתחזקו בני ישראל בדעת אלקים, באהבתו וביראתו, בתשובה שלמה ובהודיה לה'. לאחר מכן מספרת התורה על שבעת ימי המילואים, ואחריהם על היום הגדול, היום השמיני - יום הקמת המשכן, השראת השכינה והתחלת העבודה.

ביום זה היתה שמחה גדולה לפני ה' כיום שנבראו בו שמים וארץ. בו החל אהרן לשמש ככהן לא-ל עליון וחנוך את בניו לכהונה, הם ובניהם לדורות עולם, ובו נראה ה' לעיני העם ואש ירדה משמים ואכלה את הקרבנות להראות שנתקבלו ברצון. במהלך השמחה נקדש ה' בקרוביו, נדב ואביהוא, אשר לא דקדקו לעשות כציווי ה', ומזה למדנו לדורות את גודל חשיבות שמירת קדושת המקדש.

לאחר העיסוק הנרחב בקדושת המשכן, הוצרך הכתוב ללמד מי הם הטמאים המזהרים מלהתקרב אל הקודש וכל הנוגע בנבלה, יולדת, מצורע, זב ושאר טמאים, שמתוך כך ילמדו כל ישראל לירא את ה' ואת מקדשו.

שיא הטהרה והקדושה מתגלה ביום הכיפורים, 'אחת בשנה'. ביום זה מגלה ה' את אהבתו העמוקה לישראל ומטהר אותם מכל חטאיהם. לא רק בענייני המקדש שייכת הקדושה, אלא בכל מהלך החיים. ה' הבדיל אותנו מכל העמים להיות לו 'גוי קדוש'.

הכהנים משמשים דוגמא לעם כולו בחיי הקדושה והטהרה שלהם ובדבקותם בתורה ובעבודת ה'. למעלה מכל הוא הכהן הגדול, שכל חייו קודש לעבודת ה' ולכפרה על עוונותיהם של ישראל.

קדושת ישראל מתגלה בשבתות ובמועדים המוקדשים לעבודת ה' ולעיסוק בתורה, בתפילה, ובהודיה לה'. דבקותם של ישראל בה' מתגלה ביותר בזמן שהם עולים לרגל ומקריבים את קרבנות המוספים.

התרוממות העם בקדושה מתגלית ביתר שאת אחת לשבע שנים בשנת השמיטה. שנה זו ממלאת את האומה רוח של אהבה ואחוה, שלווה ושמחה, תורה וקדושה. בשנת היובל מגיעה האומה אל הפסגה בהוציאה לחרות את כל העבדות החומרית והרוחנית.

שנות השמיטה והיובל נותנות עוז ותעצומות לחזור לחיי מעשה המתנהלים על פי חוקי ה', ועל ידי כך מפליא ה' חסדו וברכתו בכל תחומי החיים של ישראל ומשרה שכינתו בתוכם.

גם אם נכשלו ישראל במעשיהם חלילה, ה' לא עוזב אותם בגלות, אלא מרחם עליהם וזוכר להם את הברית שכרת עם אבותיהם, משיב אותם אל ארץ נחלתם ומחדש את אהבתו להם כימי קדם.

לעילוי נשמת

הורינו היקרים

הר"ר שלמה זלמן ומרת יוכבד

רחמני זצ"ל

הרב דוד יצחק ומרת רחל

אלטשולר זצ"ל

הוקדש על ידי ילדיהם

לזי יצחק ויהודית רחמני הי"ו

